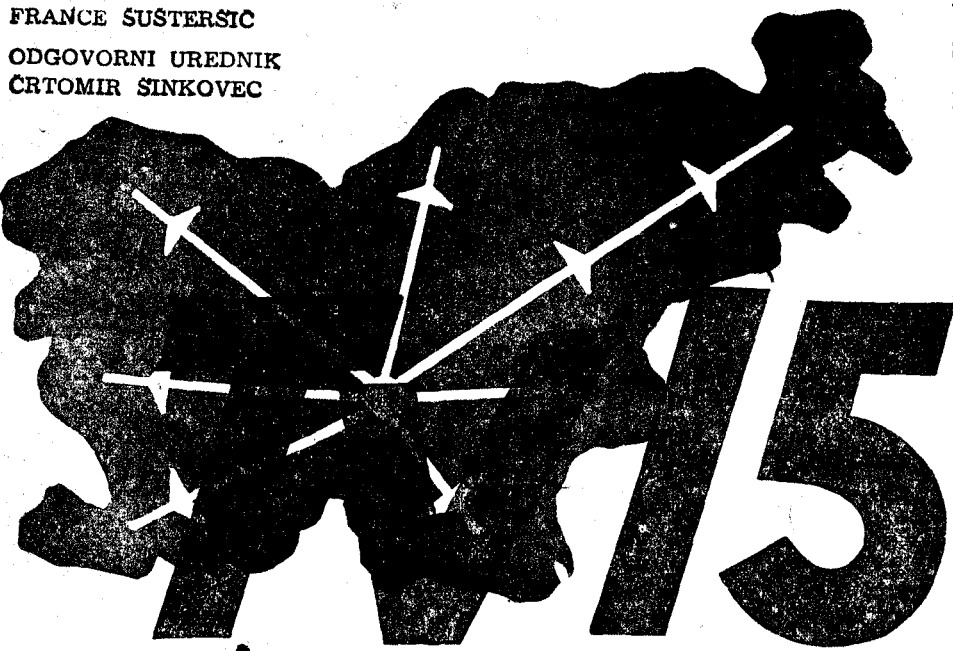

»TV 15« med narodnoosvobodilno vojno

GLASILO ZVEZE ZDRUŽENJ BORCEV NOV SLOVENIJE

Ob 20. obletnici osvoboditve, 8. maja t. l., bo Zavod »Borec« oziroma kolektiv uredništva našega lista v sodelovanju z organizacijo partizanskih kurirjev odkril spominsko ploščo na hiši v Občicah pri Dolenjskih Toplicah, kjer je med vojno delovala osrednja kurirska postaja »TV 15«. Po tej postaji je dobil namreč naš list ime, kar simbolično izraža njegovo vlogo: povezanost članov ZZZB NOV z njihovo organizacijo, obveščanje o dogodkih in problemih, čuvanje svetlih tradicij ljudske revolucije.

S tem v zvezi smo naprosili nekdanjega komisarja kurirskih postaj Slovenije Ludvika Kukavica, da nam kaj več pove o kurirskih zvezah in o pomenu osrednje postaje »TV 15« med vojno.

V jeseni leta 1942, kmalu nato, ko so bile že organizirane kurirske zveze in linije iz Pohorjaških Dolomitov, kjer se

je takrat nahajalo vodstvo NOB, prek Ljubljane in čez Krim na Dolenjsko, je bila ustanovljena tudi kurirska postaja »TV 15«. V začetku njenega obstoja je bil sedež te postaje v gozdu v bližini požgane vasice Pogorelec. V skriti globači, med poraščenim grmičevjem je bila lesena baraka. V njej so prebivali prvi kurirji te postaje. Njen prvi komandir je bil predvojni revolucionar Tone Može.

komisarjem Ludvikom Kukavico-Papežem. Ker pa je kurirska postaja »TV 15« iz dneva v dan dobivala večje naloge in tako postala osrednja postaja Slovenije, se je kmalu nato štab komande premestil v neko zidnico v bližini postaje »TV 15«.

Po kapitulaciji Italije je zaradi preselitve vojaških in političnih štabov iz Dolomitov na Dolenjsko postala postaja »TV 15« glavna postaja, ki je vzdrževala neposredno zvezo z navedenimi štabi, predvsem pa s Centralno tehniko KPS. Postaje so bile speljane zveze prek vseh kurirskih postaj. Lahko bi rekli, da je bila ta postaja nekakšna glavna pošta za Slovenijo. Od tod so razpošiljali pošto in literaturo na vse strani. Zveza je tekla od »TV 15« prek Ajdovca in prek Mamul nad Ljuto v vse do Stajerske in Koroske, na drugi strani pa prek Notranjske na Primorsko in Goranjsko. Tretja zveza pa je držala prek kurirske postaje »TV 6«, prek Bele krajine na Hrvaško in v Rhovni štab NOV. Zaradi velikega prometa je bi-

Pred nami je maj

Praznujemo dvajseto obletnico osvoboditve. Praznovati smo začeli pravzaprav že lani v oktobru, ob 20. obletnici osvoboditve Beograda. Odlej se nadaljujejo proslave po vseh večjih mestih, ki jih je Jugoslovanska armada leta 1945 osvobodila s prodiranjem od vzhoda proti zahodu. Višek pa bo doseglo to praznovanje v maju, ob 20. obletnici osvoboditve celotne Jugoslavije in naše ožje domovine Slovenije.

Pri tem praznovanju seveda ne gre zgolj za svečane proslave, tj. za zunanjo manifestacijo velike obletnice naše svobode; gre predvsem za vsebinsko ovrednotenje zgodovinskih dejstev in vsega, kar je zraslo na njihovih temeljih, kar je dalo delovnemu človeku Jugoslavije možnost, da stopi na pot v socializem, da se otrese birokratskih spon in postane gospodar svoje usode. Ta vsebinski poudarek se zrcali tudi v pripravah na majsko praznovanje, katerega osrednji dogodek bo zbor samoupravljalcev v Ljubljani, v zveznem merilu pa zbor federacije v Beogradu.

Velikega pomena je že samo dejstvo, da ob koncu drugega desetletja po osvoboditvi lahko pride do takih zborovanih oziroma do proslave s takim vsebinskim jedrom, kjer stoji v ospredju človek, član socialistične skupnosti upravljalcev, ki se je po zgraditvi materialne osnove socializma spoprijet s svojo lastno preteklostjo, s starimi, administrativnimi delovnimi odnosi; človek, ki se skuša v sistemu samoupravljanja dokopati do pravične delitve po delu; človek, ki mu beseda

svoboda pomeni mnogo več, kot mu je pomenila nekoč in kot pomeni ljudem v drugačnih družbenih sistemih.

Sredi vsakdanjega življenja, ko se ubadamo z raznimi problemi in grajamo senčne strani v velikem kompleksu progresivnega razvoja, ko je naša pozornost posvečena vsem mogočim dogodkom, osvajanju vesolja, agresivnosti ameriškega imperializma v jugovzhodni Aziji itd., se rado zgodi, da ne znamo dovolj ceniti vsega, kar nam je dala naša revolucija in kar so zavestne socialistične sile zgradile na njenih osnovah. Zato bi bilo prav, če bi se naš pogled usmeril na ta dejstva ob letošnjem praznovanju in če bi vse to povedali tudi mladi generaciji, ki še vse premalo pozna vzročno zvezo med ljudsko revolucijo in današnjo stvarnostjo.

Ne pozabimo na tovariše, ki so žrtvovali za to našo stvarnost vse svoje moči in ki so morali zapustiti mravljiske vsakdanjih aktivnih prizadevanj v naši socialistični zgradbi. Pa tudi ljudi na kmetih se spomnimo, tistih naših ljudi, katerih vrata so bila borcem za svobodo zmeraj na stečaj odprta. Obiščimo jih in pokažimo jim, da besede o tovarštvu, ki so jih tolikokrat slišali iz ust partizanov in aktivistov, niso mrtva črka. Spomnimo se partizanskih vasi, izmed katerih je marsikatera ostala zapuščena, čeprav je med vojno hranila cele čete in bataljone. Razveselimo jih vsaj z obiskom in s toplo besedo!

Pred nami je maj, višek praznovanja se bliža z naglim korakom, zato je prav, da se pogovorimo o njem.

To praznovanje bo vse bolj pomembno in bogato, če bo združeno z vsebinsko poglobitvijo v našo stvarnost in njene temelje. In z zavestjo, da naše svobode ne zamenjamo za nobeno drugo!

FRANCE SUŠTERŠIĆ

USPEHI ZDRUŽENJ rezervnih oficirjev in podoficirjev

V poročilu predsedstva ZZZB NOV Slovenije o delu in uspehih med prvo in drugo redno skupščino je opisano tudi delo komisije za rezervne oficirje in podoficirje. Iz tega zelo izčrpnega in obsežnega poročila posnemamo:

Po združitvi v enotno organizacijo je organizacija rezervnih oficirjev in podoficirjev dobila velike in nove možnosti za delo na področju obrambne vzgoje mladine in vsega prebivalstva. Naloga združenj pa je skrbeti tudi za obnavljanje in dopolnjevanje znanja rezervnih oficirjev in podoficirjev.

V šolskem letu 1962/63 je strokovni program obsegal predvsem partizansko tematiko, medtem ko so v jeseni 1963 začeli izvajati triletni program. Po tem programu bo treba v treh letih obdelati tri skupine vprašanj.

V prejšnjih letih je bilo težišče dela z rezervnimi starešinami na predavanjih, seminarjih, reševanju taktičnih nalog po zemljevidu itd. — torej na vojaški teoriji, zapostavljeno pa je bilo praktično delo na terenu. Sedaj je drugače, ker je proučevanje vojaške teorije le priprava za praktično delo in vaje na terenu v najrazličnejših oblikah. Druga značilnost pa je v tem, da rezervni oficirji in podoficirji ne proučujejo vojaške teorije samo na predavanjih in seminarjih, marveč v prvi vrsti individualno — s pomočjo strokovnega glasila »Vojaški informator«.

Kljub navedenim dejstvom pa je bilo širno po Sloveniji v letu 1961/62 skupno 1438 predavanj s 142.734 udeleženci; v letu 1962/63 vsega 1025 predavanj s 73.999 udeleženci in v letu 1963/64 793 predavanj z 49.457 udeleženci. To potrjuje, da so predavanja le še potrebna.

Medtem ko je pri predavanjih opazno upadanje, pa število seminarjev narašča. V šolskem letu 1961/62 jih je bilo le 45 s skupno 3358 udeleženci; že v letu 1962/63 se je število seminarjev dvignilo na 274 z 18.668 udeleženci, a v letu 1963/64 na 355 s 17 tisoč 814 udeleženci.

Testiranje je nova oblika usposabljanja, uvedena pred dvema letoma. S testiranjem ni mogoče preveriti vsega strokovnega znanja vsakega rezervnega oficirja ali podoficirja, marveč je

le nekako nadzorstvo nad tem, ali so, in kako so udeleženci proučili gradivo, določeno po programu in objavljeno v »Vojaškem informatorju«. Testiranja se je udeležilo približno polovico članov.

Kakšno pozornost so v zadnjem času posvečali reševanju taktičnih nalog, nam povedo tile podatki: v letu 1961/62 je bilo 141 akcij ob 26 % udeležbi članstva, a v letu 1962/63 že 157 ob 32 % udeležbi članstva, v letu 1963/64 pa 344, ki se jih je udeležilo 44 % članstva.

Taktično tehničnih zborov je v letu 1962/63 bilo 15, a v šolskem letu 1963/64 že 28. Strlaskih vaj je bilo leta 1961/62 skupno 485, a v letu 1963/64 le še 221.

Taktično-orientacijski pohodi imajo glede na druge oblike praktičnega strokovnega dela z

rezervnimi oficirji in podoficirji podobno vlogo kot jo ima testiranje do predavanj in individualnega proučevanja gradiva. Takih pohodov je v letu 1961/62 bilo 205, a v letu 1963/64 še 185. Udeležba je bila prvo leto 40 % članstva, a zadnje leto le še 26 %.

Pomembne uspehe so v organizacijah ZROP dosegli tudi pri praktičnih oblikah strokovnega pouka. Vseh teh se je v šolskem letu 1963/64 udeležilo 66.223 rezervnih oficirjev in podoficirjev. Vsak član je bil prisoten povprečno 1,5-krat pri eni izmed praktičnih oblik dela.

Poročilo govori dalje tudi o obrambni vzgoji prebivalstva, ki ji je organizacija rezervnih oficirjev in podoficirjev posvečala veliko pozornost. V ta namen so združenja prirejala predavanja,

predvajala filme z ustreznim vsebino, vabila so na taktično tehnične zборе tudi šolsko mladino, organizirala strelske in taktične vaje itd. Po nepopolnih podatkih so samo v ljubljanskem okraju v letu 1963/64 priredili za prebivalstvo 194 predavanj, ki se jih je udeležilo 15.878 poslušalcev; v celjskem okraju so imeli 94 predavanj s 6383 poslušalci.

Predsedstvo ZZZB NOV Slovenije je v maju in oktobru 1963 organiziralo dve posvetovanji s predstavniki občinskih predsedstev ZB, ZVVI in ZROP in predstavniki občinskih odsekov za narodno obrambo o tem, kako mladini najustrezneje posredovati izkušnje našega narodnoosvobodilnega boja in kako pri njej krepi obrambnega duha. Na teh posvetovanjih so bili sprejeti tudi ustrezni sklepi.

Na koncu ugotavlja poročilo, da so bili v zadnjih dveh letih doseženi vidni uspehi, da bi pa v mnogih primerih bili lahko še večji.

V. M.

Besede in dejanja

Strah pred resničnostjo

Potrebno je samo prelistati po analih naših sodišč, prisilnih ljudi, ko postajajo po hodnikih sodišč zaradi svojih stanovanj, zaradi delovnih sporov in zaradi drugih pravic, ki so jim bile nezakonito odvzete, treba jim je prisilniti, ki se iščejo svoje pravice po občinskih uradih ali uradih za socialno zavarovanje, ko se zatekajo na urade za prošnje in pritožbe, na sindikalne in druge organizacije, kjer pričakujejo, da bodo dobili pomoč v svojih vsakdanjih stiskah. Komaj je mogoče verjeti, da se mora danes delovni človek boriti z zavodom za socialno zavarovanje za priznanje svoje neprizadete delovne sposobnosti, ki mu jo ta odredka po svedovanju vodilnih ljudi iz podjetja, ki so se hoteli tako znebiti neljubega človeka; da mora delavka srednjih let po porodniškem in daljšem bolniškem dopustu takoj, ko se je vrnila na delo, za kazen, ker je bila bolna in je še vedno bolelna, na drugo delovno mesto, v prostore, ki očitno ogrožajo njeno zrabljano zdravje, in zato, da odpusti svoje prejšnje delovno mesto mlajši in

prikupnejši delavki; da mora nekdo v gradbenem podjetju v štirindvajsetih urah zapustiti svoje delovno mesto, ker st je dovolil javno ironizirati strokovni profil nekaterih vodilnih uslužbencev, ki so se zbrali po medsebojnem poznavanju v vodstvu podjetja in ki so slučajno vsi kvalificirani za prosvetno, šolsko, ne pa gradbeno stroko. To so vsakdanji resnični in ne najbolj kričeči primeri.

Vlado Vodopivec —
»Teorija in praksa«
v marcu 1965

Posledice in vzroki

Na področju občine Sabac je okoli 40.000 delavcev in uslužbencev, ki so v izjemnem položaju... V nekaj kolektivih večina delavcev ne uspe zaslužiti niti 20.000 dinarjev. To so podjetja z nizko produktivnostjo dela, z zaostalimi proizvodnimi sredstvi itd. V Sabacu upravljavec niso v zavidljivem položaju. Imajo 1500 nepismenih in na pol pismenih in okoli 40 odstotkov polkvalificiranih in pomožnih delavcev.

Politika — 4. IV. 1965

Ali je to edini primer?

Med drugim so ugotovili, da po nepotrebnem uvažamo tomaževo žilindro, za uvoz smo v Sloveniji lani porabili 1 milijon dolarjev. Po drugi strani pa domače kapacitete za proizvodnjo fino mletih fosfatov niso izkoriščene. Razprava pa je pokazala, da na uvoz tomaževe žilindre stimulatívno delujejo neprimerno večji regresi za tomaževo žilindro (12 din za kg) kot na fino mlete fosfate (4 din za kg).

Delo 4. IV. 1965

Sredstva so, toda...

Po najnovejših podatkih za januar znašajo neizkoriščena sredstva stanovanjskih skladov 90,5 milijarde din (lani v januarju 87,6); od tega odpade na vezana sredstva 28,9 milijarde din (lani 16,4). V zvezi gospodarski zbornici zatrjujejo, da se ta sredstva, zlasti vezana, izkoriščajo nenaamensko, namreč za kritje izgub raznih organizacij, za sanacijo občinskih proračunov ali za gradnjo nestanovanjskih objektov.

Delo — 7. IV. 1965

Ali je to pravično?

V zagrebškem podjetju »Industrogradnja« so izplačali za nagrade 26.942,956 dinarjev. Od 2412 zaposlenih je nagrade dobilo 1925, a brez nagrad je ostalo 487 delavcev. Povprečne nagrade za

uslužbenec so znašale 25.145, a za delavce 13.871 dinarjev. Uslužbenec so torej dobili skoro dvakrat toliko kot delavci.

Borba — 7. IV. 1965

Delavci in samoupravljanje

Tako je bilo leta 1964 v vseh delavskih svetih na področju SR Hrvatske za 3,2 odstotka manj delavcev kot leta 1962; v delavskih svetih občine Medveščak je samo 54,4 odstotka neposrednih proizvajalcev in 45,6 odstotka uslužbencev. V organih samouprave številnih delovnih organizacij imajo že sedaj toliko uslužbencev kolikor delavcev.

Komunist — 2. IV. 1965

To ni samo v BiH

V kulturno prosvetnem zboru republiške skupščine v Sarajevu so naglasili, da gmotni položaj kulturnih delavcev še ni rešen in da je to osnovni razlog tako občutnemu pomanjkanju teh kadrov. V tej zvezi so še posebno razpravljali o gmotnem položaju knjižničarjev v Bosni in Hercegovini, katerih avtorski honorarji niso v skladu s porastom življenjskih stroškov. Naglasili so, da se morajo dohodki v kulturi izenačiti z dohodki drugih delavcev v javnih službah.

Politika — 6. IV. 1965

To je bilo v Osijeku

Do sedaj so ugotovili nad 200 primerov, da so občani že več let uporabljali stanovanja, ki so družbeno last, a nikomur ne plačajo dinarja najemnine. S tem je bila skupnost oškodovana za nad sedem milijonov dinarjev.

Politika — 1. IV. 1965

Podražitev in upadanje porabe blaga

Delovni ljudje v Makedoniji upravičeno tako reagirajo na najnovejšo ukrepe, saj so cene mesa v februarju letos narasle v primerjavi z lanskim februarjem za 100 odstotkov (potrošnja mesa je padla približno za 30 odstotkov, mleka za 30 odstotkov, mletih izdelkov za 40 odstotkov). Zlasti so na takšen skok cen reagirali delavci z nižjimi prejemki.

Komunist — 2. IV. 1965

Redek primer

Podjetje za obdelavo tobaka v Leskovcu je iz svojega sklada za skupno potrošnjo dodelilo 50 milijonov dinarjev za reševanje šolske problematike v občinah Leskovac, Brestovac, Lebane, Bojniki, Grdelica, Vučije in Medvedje. Na ta način vračajo sadilec tobaka s teh področij del dobička.

Politika — 2. IV. 1965

Vabimo vse nekdanje kurirje osrednje releejne postaje »TV 15« in vse druge, ki so se zadrževali na tej postaji, da se v čim večjem številu udeležijo odkritja spominske plošče v Občicah, 8. maja t. l. S programom odkritja jih bomo pravočasno seznanili.

PRIPRAVLJALNI ODBOR

V jeseni leta 1943 pa se je postaja premestila iz gozda v vas Poljane in nato v Občice. Kasneje se je na tej postaji nastanila leta 1943 organizirana Komanda releejnih postaj Slovenije s komandantom Jožetom Zukovcem-Vladimirom in polit-

lo na tej postaji vedno deset do petnajst najboljših kurirjev.

Direktno iz Centralne tehnike v Kočevskem Rogu je postaja »TV 15« uporabljala mulo. Ta žival (NADALJEVANJE NA 7. STRANI)

Komanda releejnih kurirskih postaj Slovenije (od leve): Vladimir Zukovec, komandant, Ludvik Kukavica, komisar, in Vladimir Mohar-Cene, namestnik komandanta

Pred dnevi so se sestale občinske skupščine, ki so se na novo konstituirale in iz predlaganega števila kandidatov izbrale tudi bodoče poslance za republiško in zvezno skupščino, kjer je republiškim in zveznim poslancom podeljen mandat. Občinske skupščine pa so dokončno tudi izvolile poslance za štiri republiške skupščinske in zvezne odbore, izmed kandidatov, ki so jih na sejah izbrali za republiški in zvezni zbor, pa bodo dokončno odločali občani 18. aprila na splošnih volitvah.

Komisija OZN za človekove pravice, ki zaseda v Zenevi, razpravlja o vprašanju »kaznovanja vojnih zločincev in ljudi, ki so krivi zločinov proti človeštvu« — sovjetski delegat Našinovski je med drugim povedal, da je na prostosti še 160.000 vojnih zločincev.

Prva konferenca Zveze mladine Jugoslavije bo 17. in 18. maja letos v Beogradu — ker bo konferenca v glavnem razpravljala o družbenem položaju, dejavnosti in vzgoji mladih ljudi ter nadaljnjem razvoju Zveze mladine, zdaj mladinske in druge družbeno-politične organizacije razpravljajo o predloženih tezah.

Od 7. aprila 1963, ko je zvezna ljudska skupščina sprejela na skupni seji zveznega zbora in zbora proizvajalcev sklep o razglasitvi ustavnega zakona o uveljavljanju nove ustave, je bilo uskladenih z novo ustavo do sedaj 191 zakonov — med temi je bilo sprejetih 33 novih sistemskih zakonov, ki v znatni meri zamenjujejo prejšnje ali pa so sploh po vsebini in obliki novi zakoni, sprejetih je bilo 73 novih zakonov, vsebina 56 zakonov je bila glede na dotedanje predpise znatneje spremenjena, 29 zakonov pa je bilo samo formalno uskladenih z ustavo.

Dva zbora republiške skupščine sta določila prioriteto zdravstvenih investicij v Sloveniji do leta 1970 — predvsem sta soglašala z analizo in utemeljitvami, ki jih je pripravil republiški sekretariat za zdravstvo, tako da bi v naslednjih letih imeli absolutno prednost gradnja bolnišnic v Ljubljani, Mariboru, Novi Gorici in v Kopru, onkološki inštitut in Ljubljani ter adaptacija celjske bolnišnice.

»Meje poljske države so dokončno določene in nedotakljive,« je med drugim poudaril sovjetski premier Kosigin, ko je obiskal Poljsko, kjer so podpisali novo dvajsetletno pogodbo o prijateljstvu, sodelovanju in medsebojni pomoči med ZSSR in Poljsko. Kosigin pa je glede sedanjih poljskih državnih meja tudi dejal, da njihovo nedotakljivost jamči moč obeh držav, prijateljstvo Poljske, NDR in SZ ter vse socialistične skupnosti.

Glede na pisanje časopisov v Italiji in ZDA, čes da »se od 28. novembra 1960 do danes ni vrnilo iz vesolja 14 sovjetskih

DOPISNIKI NAM POROČAJO • DOPISNIKI NAM POROČAJO

• RAVNE NA KOROŠKEM:

V občini Ravne na Koroškem, ki obsega Meziško dolino s krajem Crna, Mežica, Prevalje in Ravne, so zaključili redne letne konference borbovskih organizacij. Ugotovili so, da so v veliki meri poglabili medsebojno sodelovanje, kar bo nedvomno omogočilo hitrejšo in učinkovitejšo reševanje problemov borcev in invalidov.

Povsod so poudarili, da je potrebno rešiti najnujnejša stanovanjska vprašanja. Predvsem bi treba pogledati, kako žive borci izven večjih naselij. Poleg reševanja materialnega položaja se bo treba posvetiti urejanju delovnih mest za borce. Za borce-kmete bo treba individualno, na terenu ugotoviti njihovo prizadevnost med NOV.

Po skupščini občinskega združenja VVI so obravnavali gospodarsko problematiko občine. Na ta način so hoteli opozoriti člane na najnujnejše potrebe sodelovanja pri splošnem družbenem življenju. Ob pripravah na proslavljanje 20. obletnice osvoboditve naše organizacije smo zabeležili znatno izboljšanje položaja članov organizacije, so poudarili na nedavni redni letni skupščini predsedstva ZBZ NOV občine Kamnik. V kamniški občini je 11 krajevnih organizacij ZBZ NOV, ki štejejo 1622 članov.

M. HUDOPISK

• KAMNIK:

V času od zadnje redne letne skupščine naše organizacije smo zabeležili znatno izboljšanje položaja članov organizacije, so poudarili na nedavni redni letni skupščini predsedstva ZBZ NOV občine Kamnik. V kamniški občini je 11 krajevnih organizacij ZBZ NOV, ki štejejo 1622 članov.

Predsedstvo je v preteklem delovnem letu zastavilo vsi sile za kar najbolj uspešno reševanje vlog za priznanje posebne delovne dobe. Odborniki so razpravljali o 147 vlogah, od katerih so jih ugodno rešili polovico. Lani so za priznavanje izplačali preko tri milijone dinarjev, od tega pol milijona dinarjev ter stari padli sinovi in hčera. Kamniški borci želijo, naj bi občinska skupščina čimprej sprejela odlok o kriterijih za podeljevanje priznavanja.

Lani je bilo v kamniški občini še 40 neresenih stanovanjskih vprašanih borcev. Organizacija je predlagala občinski skupščini, naj bi letos to vprašanje dokončno uredili.

Letos naj bi vse vojne vdove prejemale stalno mesečno priznavatino v višini 6 tisoč dinarjev. Tako je menilo predsedstvo na skupščini in dodalo, da bi se za nekatero vdovo ta znesek še povečal. Priznavatino naj bi prejeli tudi prve partizanske hiše ter stari padli sinovi in hčera. Kamniški borci želijo, naj bi občinska skupščina čimprej sprejela odlok o kriterijih za podeljevanje priznavanja.

Lani je bilo v kamniški občini še 40 neresenih stanovanjskih vprašanih borcev. Organizacija je predlagala občinski skupščini, naj bi letos to vprašanje dokončno uredili.

Letos naj bi vse vojne vdove prejemale stalno mesečno priznavatino v višini 6 tisoč dinarjev. Tako je menilo predsedstvo na skupščini in dodalo, da bi se za nekatero vdovo ta znesek še povečal. Priznavatino naj bi prejeli tudi prve partizanske hiše ter stari padli sinovi in hčera. Kamniški borci želijo, naj bi občinska skupščina čimprej sprejela odlok o kriterijih za podeljevanje priznavanja.

Lani je bilo v kamniški občini še 40 neresenih stanovanjskih vprašanih borcev. Organizacija je predlagala občinski skupščini, naj bi letos to vprašanje dokončno uredili.

Letos naj bi vse vojne vdove prejemale stalno mesečno priznavatino v višini 6 tisoč dinarjev. Tako je menilo predsedstvo na skupščini in dodalo, da bi se za nekatero vdovo ta znesek še povečal. Priznavatino naj bi prejeli tudi prve partizanske hiše ter stari padli sinovi in hčera. Kamniški borci želijo, naj bi občinska skupščina čimprej sprejela odlok o kriterijih za podeljevanje priznavanja.

Lani je bilo v kamniški občini še 40 neresenih stanovanjskih vprašanih borcev. Organizacija je predlagala občinski skupščini, naj bi letos to vprašanje dokončno uredili.

Letos naj bi vse vojne vdove prejemale stalno mesečno priznavatino v višini 6 tisoč dinarjev. Tako je menilo predsedstvo na skupščini in dodalo, da bi se za nekatero vdovo ta znesek še povečal. Priznavatino naj bi prejeli tudi prve partizanske hiše ter stari padli sinovi in hčera. Kamniški borci želijo, naj bi občinska skupščina čimprej sprejela odlok o kriterijih za podeljevanje priznavanja.

Lani je bilo v kamniški občini še 40 neresenih stanovanjskih vprašanih borcev. Organizacija je predlagala občinski skupščini, naj bi letos to vprašanje dokončno uredili.

Letos naj bi vse vojne vdove prejemale stalno mesečno priznavatino v višini 6 tisoč dinarjev. Tako je menilo predsedstvo na skupščini in dodalo, da bi se za nekatero vdovo ta znesek še povečal. Priznavatino naj bi prejeli tudi prve partizanske hiše ter stari padli sinovi in hčera. Kamniški borci želijo, naj bi občinska skupščina čimprej sprejela odlok o kriterijih za podeljevanje priznavanja.

Lani je bilo v kamniški občini še 40 neresenih stanovanjskih vprašanih borcev. Organizacija je predlagala občinski skupščini, naj bi letos to vprašanje dokončno uredili.

Letos naj bi vse vojne vdove prejemale stalno mesečno priznavatino v višini 6 tisoč dinarjev. Tako je menilo predsedstvo na skupščini in dodalo, da bi se za nekatero vdovo ta znesek še povečal. Priznavatino naj bi prejeli tudi prve partizanske hiše ter stari padli sinovi in hčera. Kamniški borci želijo, naj bi občinska skupščina čimprej sprejela odlok o kriterijih za podeljevanje priznavanja.

Lani je bilo v kamniški občini še 40 neresenih stanovanjskih vprašanih borcev. Organizacija je predlagala občinski skupščini, naj bi letos to vprašanje dokončno uredili.

Letos naj bi vse vojne vdove prejemale stalno mesečno priznavatino v višini 6 tisoč dinarjev. Tako je menilo predsedstvo na skupščini in dodalo, da bi se za nekatero vdovo ta znesek še povečal. Priznavatino naj bi prejeli tudi prve partizanske hiše ter stari padli sinovi in hčera. Kamniški borci želijo, naj bi občinska skupščina čimprej sprejela odlok o kriterijih za podeljevanje priznavanja.

Lani je bilo v kamniški občini še 40 neresenih stanovanjskih vprašanih borcev. Organizacija je predlagala občinski skupščini, naj bi letos to vprašanje dokončno uredili.

Letos naj bi vse vojne vdove prejemale stalno mesečno priznavatino v višini 6 tisoč dinarjev. Tako je menilo predsedstvo na skupščini in dodalo, da bi se za nekatero vdovo ta znesek še povečal. Priznavatino naj bi prejeli tudi prve partizanske hiše ter stari padli sinovi in hčera. Kamniški borci želijo, naj bi občinska skupščina čimprej sprejela odlok o kriterijih za podeljevanje priznavanja.

Lani je bilo v kamniški občini še 40 neresenih stanovanjskih vprašanih borcev. Organizacija je predlagala občinski skupščini, naj bi letos to vprašanje dokončno uredili.

Letos naj bi vse vojne vdove prejemale stalno mesečno priznavatino v višini 6 tisoč dinarjev. Tako je menilo predsedstvo na skupščini in dodalo, da bi se za nekatero vdovo ta znesek še povečal. Priznavatino naj bi prejeli tudi prve partizanske hiše ter stari padli sinovi in hčera. Kamniški borci želijo, naj bi občinska skupščina čimprej sprejela odlok o kriterijih za podeljevanje priznavanja.

Lani je bilo v kamniški občini še 40 neresenih stanovanjskih vprašanih borcev. Organizacija je predlagala občinski skupščini, naj bi letos to vprašanje dokončno uredili.

Letos naj bi vse vojne vdove prejemale stalno mesečno priznavatino v višini 6 tisoč dinarjev. Tako je menilo predsedstvo na skupščini in dodalo, da bi se za nekatero vdovo ta znesek še povečal. Priznavatino naj bi prejeli tudi prve partizanske hiše ter stari padli sinovi in hčera. Kamniški borci želijo, naj bi občinska skupščina čimprej sprejela odlok o kriterijih za podeljevanje priznavanja.

• PTUJ:

Na nedavni redni letni skupščini ZBZ NOV občine Ptuj so kritično pregledali svoje dosežanje do leta in določili program za bodoče leto. Med drugim bodo letos odkrili več spomenikov in spominskih plošč v raznih krajih občine, pomembnih iz časov NOV.

V občini Ptuj je 1053 borcev, ki so vključeni v 22 krajevnih organizacij. Med njimi je 260 borcev-kme-

• ZAGORJE OB SAVI:

»Kaj storiti in kako delovati, da bi probleme borcev kar najbolj uspešno reševali?« — ta osnovna misel je spremljala nedavno redno letno skupščino ZBZ NOV občine Zagorje. Udeleženi skupščine so ugotovili, da so organizacije ZBZ tesno sodelovanje s komisijo za skrb borcev pri občinski skupščini, prav tako tudi s samoupravnimi organi v gospodarskih organizacijah. Iz

OPOZORILO

Osrednji odbor za proslavo prekmorskih brigad in ostalih prekmorskih enot, ki bo 4. julija letos v Ilirski Bistrici, prosi vse bivše borce-prekorce ter svoje padlih in umrlih tovarišev-prekorcev, naj se pravočasno prijavijo občinskim predstavstvom ZBZ NOV, da bodo brezplačno dobili knjigo »Prekormorci«. Prijave sprejemamo do vključno 10. maja 1965.

Odbor za proslavo prekmorskih brigad
Ljubljana, Beethovnova 10

Prav tam bodo letos posvetili večjo pozornost, posebno pri reševanju vprašanih kreditov za popravila stanovanjskih poslopj, davčnih olajšav in zdraviljenj v klinikah in zdraviliščih. Stanovanjska vprašanja bodo reševali tako, da bodo nudili kredite tistim borcem, ki bodo gradili lastne domove, v njihova stanovanja pa se bodo vseli drugi borci. Letos bodo poskušali rešiti 30 stanovanjskih vprašanih.

V ptujski občini je mnogo borcev, ki so sodelovali v prekmorskih brigadah. Napisali bodo svoje spomine. Tako bodo v Ptujju imeli skrbno urejeno dokumentarno gradivo.

V preteklem letu je občinsko predsedstvo zavrnilo 39 vlog, s katerimi so borci uveljavljali svoje zasluge v NOV. Število zavrnjenih vlog in neresenih podatki, ki so bili v njih navedeni, prav gotovo niso v ponos organizaciji ZBZ.

Ptujski borci se skrbno pripravljajo na letošnjo proslavo 20. obletnice osvoboditve. Pripravljali bodo skupaj s predstavstvi nekaterih bratskih mest Srbije in Hrvaške. Dosele so že povabili predstavništva Arandjelovca, Čakovca, Varaždina in Ormoža. Odkrili bodo tudi spominsko ploščo na rojstni hiši Tona Znidaršiča v Ptujju.

F. Hovnik

• JESENICE:

Med jesenskim internirancem vlada veliko zanimanje za obiske koncentracijskih taborišč v aprilu in maju. Zaradi visokih stroškov potovanja je Komisija internirancev in političnih zapornikov pri občinskem združenju borcev zaprosila večja podjetja v občini, naj finančno pomagajo omogočiti obiske taborišč. Vlogo niso naletele na gluha ušesa; komisija je dobila zagotovljenih sredstev za 1,5 milijona dinarjev. Posebno veliko mero razumevanja so pokazali v Zelezarni Jesenice, kjer so za obiske taborišč namenili milijon dinarjev.

S tako pridobljenimi sredstvi ter lastnimi prispevki bo taborišča obiskalo okrog 40 bivših internirancev. Največ prijav pričakujejo za obisk KZ Mauthausen, kjer je umrlo največ Jeseničanov. Jeseničani bodo obiskali koncentracijska taborišča tudi jeseni: Bergen-Belsen, Neuengamme ter italijanska koncentracijska taborišča.

Akcija za obisk koncentracijskih taborišč je bila doslej prva, s katero so Jeseničani delno počastili 20. obletnico osvoboditve. Komisija internirancev pa se vsem podjetjem, posebno še Zelezarni Jesenice, iskreno zahvaljuje za finančno pomoč.

Jakob Sumec-Slavo, Bukovžlak 16, p. Teharje pri Celju

• MOZIRJE:

Pred nekaj dnevi so se na svoji redni letni skupščini zbrali predstavniki 10 krajevnih organizacij ZBZ NOV občine Mozirje. Organizacije štejejo občini manj kot dva tisoč članov; število članstva stalno narasča, ker člani vedo, da se lahko samo preko svoje organizacije poslužujejo raznih ugodnosti, ki jim gredo. Zal pa je med mozirskimi borci (in tudi drugimi) mnogo taktik, ki sodelujejo z organizacijo samo toliko časa, dokler preko nje ne dosežejo določene ugodnosti.

V mozirski občini so lani pričeli z večjo natančnostjo in prizadevnostjo reševati težak socialni položaj kmetov-borcev, zlasti onih iz hribovskih predelov. Okrog 200 borcem so odpisali davke in skupni vrednosti okrog 8 milijonov dinarjev.

Na skupščini so udeleženci kraji lažno podajanje izjav ob uveljavljanju posebne delovne dobe. Lani je vložilo ustrezne zahteve 193 strank. Komisija je zavrnila kar 52 vlog.

R. Ž.

OPOZORILO

Osrednji odbor za proslavo prekmorskih brigad in ostalih prekmorskih enot, ki bo 4. julija letos v Ilirski Bistrici, prosi vse bivše borce-prekorcev, naj se pravočasno prijavijo občinskim predstavstvom ZBZ NOV, da bodo brezplačno dobili knjigo »Prekormorci«. Prijave sprejemamo do vključno 10. maja 1965.

Odbor za proslavo prekmorskih brigad
Ljubljana, Beethovnova 10

poročila predsedstva je bilo moč razbrati, da se je v zagorski občini v preteklem letu materialno stanje borcev dokaj izboljšalo. 3,3 milijona dinarjev je bilo razdeljenih med 37 upravičencev rednih priznavalnih in 32 upravičencev občasnih podpor. 27 borcev prejema posebni zvezni in republiški dodatek na osebne dohodke.

Od petih komisij predsedstva je bila najbolj aktivna komisija za priznavanje posebne delovne dobe. Obravnavala je 120 prošelj, od teh je 20 prošelj zavrnila. Člani komisije pravijo, da pogoste neotučne in celo lažne izjave prošilcev postopke zelo otežujejo in ga zavlačujejo. Zato je skupščina obsodila taka dejanja borcev in zahtevala doslednost in poštenost tudi pri podajanju izjav.

Na skupščini so tudi povedali, da doslej je Zagorju (žal) še niso v nobenem letu planirali določenega števila stanovanj za borce. Stanovanjska vprašanja so reševali samo z občinskimi sredstvi, brez udeležbe sredstev višjih družbeno-političnih enot.

Zgodovinska komisija in komisija za obujanje tradicij NOV sta svoje dosežanje delo posvetili prečno pripravam na otvoritvi lokalnega muzeja NOV in postavitvi spomenika revoluciji.

K. D.

• SLOVENJ GRADEC:

Na skupščini Združenja vojaških invalidov v Slovenjem Gradcu so ob polnoštevni udeležbi živahno razpravljali o perečih invalidskih zadevah. V referatu in razpravi so ugotovili:

Od 12 prošilcev je bilo lani stanovanje dodeljeno le eni članici. Enašt vojaških invalidov prejema priznavatino. Splošni invalidski dodatek prejema 34 upravičencev. Na klimateksem in kopalškem zdraviljenju so bili štirje osebni invalidi in ena družinska upravičenka, a v Strunjanu so bili trije.

Invalidi športnih slovenjegradske občine so bili zelo aktivni. Ob dnevu JLA so organizirali srečanje invalidov športnikov iz Ljubljane, Nove Gorice, Zagorja in Slovenjegrada. Tekmovali so v kečlanju in streljanju. Bili so tudi na sličnem tekmovalju v Ljubljani, v občini se je njihova ekipa udeležila republiškega tekmovalja, njihovi smučarji so se udeležili repu bližnjega prvenstva v smučanju v Kranjski gori itd.

V razpravi so prisotni delegati obsodili namero vlade Zahodne Nemčije, da ustavi pregon vojnih zločincev. Zadržali so se ob razpravi o organiziranju proslave

20-letnice osvoboditve. Razpravljali so o klimateksem in kopalškem zdraviljenju, o štipendiranju otrok invalidov, o stanovanjskih zadevah, o spremembah in dopolnitvah zakonov o vojaških vojnih invalidih itd. Omenjali so preliko dotacije, ki jo organizacija prejema in v tej zvezi govorijo o družbeno politični aktivnosti članov ZVVI.

Ob koncu skupščine so sprejeli še vrsto sklepov o nadaljnji dejavnosti združenja, o komisiji za vprašanja borcev in invalidov NOV pri občinski skupščini, o otrocih invalidov, o proslavi 20-letnice osvoboditve in o športni dejavnosti invalidov.

Skupščina je uspeša, ker so bili številni problemi vojaških vojnih invalidov nakazani in obdelani v referatu in izpopolnjeni v občinski in stvarni razpravi. Vse tisto, kar bo treba rešiti letos, pa so zajeli v sprejete sklepe.

Obletnica osvoboditve v Lenartu

Pred nekaj dnevi so v Lenartu v Slov. Goricah ustanovili komisijo, ki bo pripravila program praznovanja 20. obletnice osvoboditve. Komisija pravi, da bodo glavne prireditve od 8. do 16. maja, ko bodo kulturne in športne prireditve. 18. maja bo v Lenartu zborovanje, na katerem bo govoril poljski kandidat za zvezni zbor dr. Anton Vratuša. Po zborovanju bo v kulturnem domu v Lenartu občinska revija pomirskih in celbanskih pevskih zborov.

Obvestilo

Po dolgih povojnih letih graditve naše družbene stvarnosti in na pragu 20-letnice osvoboditve je skromna želja po snidenju mnogih nekdanjih borcev nekipeja v potrebo, da se zberejo na tovariško srečanje tudi partizanski intendantje — torej tisti nesebični borci, požrtvovalni in skromni tovariši, ki so tudi v izredno težkih vojnih razmerah z nepopisno iznajdlivostjo storili vse, da so naravnili in opremili našo partizansko vojsko.

Zato je bil v Ljubljani ustanovljen Inicijativni odbor za srečanje intendantov NOV, z namenom, zbrati vse živeče borce intendantске stroke NOV in POS na tovariško srečanje, ki bo

19. in 20. JUNIJA 1965 V BELI KRAJINI.

V skladu s pripravami za to srečanje vabimo vse intendantje divizij, brigad in odredov ter intendantje vseh samostojnih enot Glavnega štaba NOV in POS, da sporoče svoj naslov in sedanjo zaposlitev, kakor tudi podake, v katerih enotah so delovali med NOV, ter pripravo za udeležbo na srečanju, in sicer na naslov:

INICIJATIVNI ODBOR
ZA SREČANJE INTENDANTOV
NOV
Ljubljana, Beethovnova ulica 10.

Vsa nadaljnja navodila o srečanju bomo objavili naknadno!

Vsak član

ZBZ NOV Slovenije
naj postane
naročnik
TV 15!

POIZVEDBE

zaštitnemu bataljonu, februarja istega leta pa Kosovelovi 19. brigadi, kjer sem bil komandir čete 2. bataljona. 30. aprila 1945 sem bil ranjen v Opčinah pri Trstu, Zdravil sem se v bolnišnicah v Dutovljah, na Sušaku, v Rimskih Toplicah in v invalidskem domu v Trnovem v Ljubljani.

Prosim tovariše, ki se me spominjajo, naj mi sporočijo svoje naslove. Potrebujem jih za priznanje udeležbe v NOV.

Stane Bižal, Ljubljana, Rozmanova 12

Podpisani prosim vse tovariše, ki se me spominjajo, naj mi sporočijo svoje naslove. Potrebujem jih kot priče za uveljavljanje štetja dvojnih let med NOV. Zlasti pa prosim za naslov tovariše, ki so bili skupaj z menoj zajeti in odpeljani v Dachau.

V NOV sem vstopil iz domačega kraja poleti 1944 v Slanodrovo brigado. Nato so me poslali na Dolensko, kjer sem bil v Gubčevi

brigadi. Jeseni 1944 so me ujeti Nemci in poslali v bižulni Ouzja na Hrvaškem skupaj z osmimi tovariši, ki sem bil z njimi v zasedi. Prepeljali so nas v Karlovac, nato v Zagreb in dalje preko Celja v Maribor, od tam pa v Dachau.

Franc Pisanec, Gornja vas 30, p. Prebold

14. marca 1965 sem v oddaji »Se pomnite tovariši«, ki jo je sestavil Ivan Uranič-Draga, slišala ime Ivana Uraniča-Draga, soborca Kosa, Matjaža in nekdanje bolničarke Sonje ter tistih, ki so kot politični delavci delovali v okolici Crne na Koroškem v letih 1942 in 1943.

Prosim za naslove teh tovarišev in tovarišice, ker potrebujem priče za ureditev delovne dobe. Kot bolničarka sem sodelovala v Koroškem odredu, z imenom Režika. Stefka Šešek, Hraše 17, p. Smednik pri Ljubljani

melji na prikrievanju resničnih dejstev z lažnimi izrazi, pomeni samo pesek v oči nevedni, doraščajoči generaciji.

Kot vemo, imamo mnoga pravila mednarodnega prava, ki pomenijo neke vrste vojnih zakonov. Vsaka vojska bi se morala ravnati po teh zakonih. Vendar vsi vemo, kako grobo so Nemci v drugi svetovni vojni kršili pravila mednarodnega prava. Njihov način »vojskovanja« — vdori v razne države brez vojne napovedi, ubijanje nedolžnih ljudi, koncentracijska taborišča — se je izrodil v način, v katerem je zmagal in prevladal demon nečloveškega zla.

Pravilno izražanje lahko kulturo nekega naroda samo obogati, nepravilno pa nedvomno samo osiromaši. Menim, da nemška vojska v drugi svetovni vojni ni bila vojska, temveč banda. Nemški vojak, poslušen in slep, je lahko bil samo bandit. Kateri koli oseba cerkve, ki je bila v službi okupatorja ter pomagala pri njegovih grozodejstvih, ne more biti prav nič drugega kot tolovaj.

Z lepimi izrazi, ki jih uporabljamo in ki se zajedajo v meso in kri mlajše generacije, z izrazi »nemška vojska, elitna enota, škof, ki je bil v službi okupatorja« in podobnimi, rehabilitiramo vse zločinske krovoloke druge svetovne vojne. S takimi izrazi jih skušamo olepšati, prikazati kot nedolžne ovčice, poudariti, da so bili hrabri, da so »samo« izvrševali ukaze nadrejenih.

Valentin Tratnik

Ob tabornem ognju

Izrazi »nemška vojska«, »belogardistične enote«, »najboljši nemški polk« in podobni nazivi sovražnikovih band med drugo svetovno vojno so se pri nas dokaj udomačili. Beremo jih v časopisih, revijah, poslušamo po radu in televiziji, gledamo na filmskem traku. Ob tem bi rad izvedel, kakšne izraze uporabljajo dandanes zahodnonemški vojaški pisci o partizanih. Ne-

Recimo bobu bob...

dvomno so obdržali iste izraze, kakršnih so se posluževali med zadnjo vojno: »banditi«, »banditske in tolovaške tolpe«, »hostarji« in podobno.

Ne bom proučeval oblik kulturnih izrazov posameznih narodov, vendar se bom dotaknil vprašanja, s kakšno pravico imenujejo naši literarni zgodovinarji nemške tolpe »nemška vojska«, »elitne enote« in podobno. Omenjeno ravnanje, ki te-

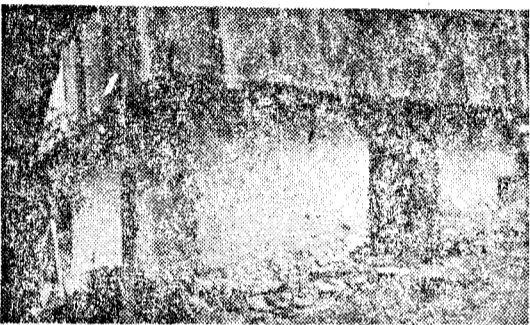
Priprave za proslavljanje dvajsetletnice osvoboditve pod Črnim vrhom in Poreznom

DAVČA SE RAZPROSTIRA MED ČRNIM VRHOM (1288 m) IN POREZKOM (1622 m). VAŠKO OZEMLJE SEGA DO VASI ZALILOG IN PETROVO BRDO. DAVČA JE RAZDELJENA NA VEČ GRAP, KI SE ZAJEJDAJO V NOTRANJOST HRIBA. ZALARSKA IN DAVŠKA GRAPA STA DOLGI 10 KILOMETROV. MED ZADNJO SVETOVNO VOJNO STA DOBRO SLUŽILI PARTIZANOM. TOD SO POSTAVILI BOLNICE, AMBULANTE, TEHNIKE, TISKARNE IN DRUGE OBJEKTE.

V zgornji del Davče okrog Črnega vrha so se ob koncu 16. stoletja naselili Slovenci s poljanske strani. Na ozemlju današnje Davče so se naseljevale posamezne družine, v naselju Podporezna pa poslovenje Nemci iz Baške grape. Od začetka naseljevanja do prve svetovne vojne je bila Davča razdeljena na več župnij: Leskovic, Novaki, Sorica in Zalilog. Občinski in poštni urad so imeli v Sorici. Vaščani so leta 1878 postavili cerkev — podružnico

plazije so Italijane na moč prestrašile. Zapustili so mejo in v paničnem strahu zbežali proti Cerknemu. V teh dneh »samostojne vladavine« so prebivalci po graničarskih barakah nabrali večjo količino orožja, streliva in drugega vojaškega blaga, kar so pozneje oddali partizanom.

Po nekaj dneh so Italijani zasedli vso Selško dolino, vendar so se morali na ukaz Nemcev vrniti na staro mejo. Davčo so nato zasedli Nemci in se nastanili v župnišču. V začet-

Spanov hlev, kjer je bila Pokrajinska tehnika

župnije v Sorici. Leta 1893 so postavili zasilno šolo v mali Jemčevi bajti. Pouk je bil dvakrat na teden, od 1. maja do 1. novembra, poučeval pa je hodil učitelj iz Sorice.

Po prvi svetovni vojni je nova državna meja potekala po grebenu Črnega vrha in vzhodje Podporezna na Petrovo brdo. Ta meja je prebivalce Davče ločila od Novakov, Leskovic in nekaj let tudi od Sorice, čeprav ni bila močno zastražena. Na več mestih so semevale lesene barake z okrog 10 graničarji. Leta 1922 so Italijani pričeli utrjevati svojo mejo. Na Črnem vrhu in Poreznu so zgradili velike utrdbe. Na naši strani pa so vojaške oblasti vzporedno s pripravami na vojno začele utrjevati leta 1938 mejo s tako imenovano Rupnikovo linijo. Zelo močno je bil utrjen zlasti Blegoš.

Dne 6. aprila 1941 v večernih urah se je umaknila vsa redna jugoslovanska vojska. Pri umiku so jugoslovanski vojniki razstrelili vsa vojaška skladišča in vse glavne mostove. Eks-

ku je bilo le 7 Nemcev. Spomladi 1942 so pričeli utrjevati župnišče in cerkev. Niso se več čutili dovolj na varnem. Posadko so povečali na 70 mož. Zaradi varnosti so posekali in očistili mejo v širini 100 metrov od Črnega vrha do Petrovega brda. Porušili so tudi 6 stanovanjskih hiš in 2 gospodarski poslopji. Vaščani so bili partizanom od vsega začetka zelo naklonjeni. Brigade so oskrbovali s hrano in preko terenskih organizacij obveščali partizane o moči in premikih sovražnika. V partizanih so bili vsi moški iz vasi. Padlo je 30 domačinov, 2 pa sta umrli v nemškem taborništvu.

7. oktobra 1943 je Prešernova brigada napadla nemško postojanko v Davči. Po izjalovljenem napadu je ponovno naskočila. Postojanka je padla. Takrat so partizani simbolično porušili nekdanjo jugoslovansko-italijansko mejo. Uničenje nemške postojanke je močno pospešilo razvoj partizanskega gibanja na tem ozemlju.

Poleti 1943 je Adolf Arigler-Bodin prišel v Davči organizirati tehnike. Prvo tehniko so ustanovili julija 1943 pri Jožetu Jenstrlu, po domače Pagonu, z ilegalnim imenom Črni dvor.

Avgusta istega leta so pri Ani Biček, po domače pri Spanu, z ilegalnim imenom Orlovo gnezdo, pripravili prostor za okrožno tehniko. Uredili so ga pod kozjim hlevom. Obe tehniki sta delovali do osvoboditve.

Pokrajinsko tehniko so s Primoževke žage v Skofji Loki septembra 1943 preselili k sestanku Ivanu Prezljju, po domače Podgrivarju, v Spodnjo Davčo. Vodstvo OF je sklenilo razširiti Pokrajinsko tehniko. Spomladi 1944 so v Davški grapi postavili tri lesene barake. Jeseni so tehniko preselili v Zalarsko grapo, kjer so zgradili barako, dolgo 20 metrov in široko 6 metrov. Baraka je imela šest oddelkov: propagandni, splošni, foto in tehnični oddelki ter prostora za vodjo tehničnega oddelka in za kuhinjo. Spalnica je bila na podstrešju. Nedaleč od barake, na slapu, so zgradili majhno električno centralo.

Septembra istega leta so iz Ločnice v Davčo preselili tudi tiskarno Trilof. Nad Pokrajinsko tehniko so postavili dve veliki baraki. Po nekaj tednih se je utrgal plaz in povzročil veliko gmočno škodo. Tiskarno so preselili v barake, ki jih je opustila Pokrajinska tehnika v Davški grapi. V Spanovem mlinu

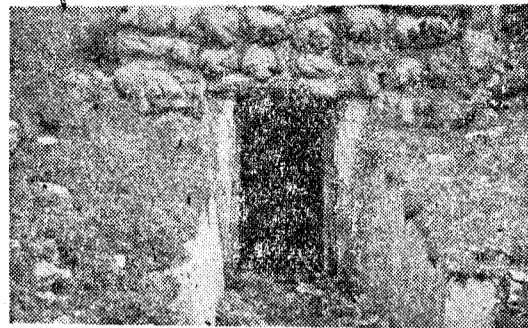

Spanov mlin, ki je pogajal dinamom za razsvetljavo »Trilofa«

so montirali avtomobilski dinamom. V mlinu so tudi polnili akumulatorje za oddajno in sprejemno radijsko postajo, ki je bila pri Spanu. V drugem Spanovem mlinu so mleli žito za partizane.

V Davški in Zalarski grapi so proti koncu leta 1943 partizani pričeli graditi bunkerje za bolnice in ambulante. Prvo bolnico so zgradili jeseni, na parceli Razsek v bližini Janca Ranta. V zgodnji pomladi

1944 so se partizani zbal izdajstva in preselili bolnico v Davško grapo v bližino posestnika Javorja. Po nekaj mesecih je bolnišni osebje zadnji trenutek rešilo bolnike pred izdajstvom. Prestavili so bolnico

Vhod v italijansko karavlo na Poreznu

in jo zgradili pod Hlipovo domačijo, kot podružnico bolnice Franja z ilegalnim imenom Mica. Bolnica je imela oznako »C«.

Drugo bolnico, prav tako podružnico bolnice Franja, so zgradili novembra 1943 pod Črnim vrhom. Se pred vselitvijo bolnikov je ta bolnica pogorela.

Poleti 1944 so v Zalarski grapi postavili še eno bolnico s 60 posteljami. Zgradba je vsa tičala v zemlji, vhod vanjo so speljali iz grape.

V marcu 1945 so Nemci začeli zadnjo ofenzivo proti enotam IX. korpusa. V obroču so se znašle vse bolnice, tehnike in tiskarna ter vse politične ustanove. Ofenzivo so vsi do kaj srečno prestali, le zadnji

Suštarju Pokrajinska konferenca AFŽ za vso Gorenjsko; vodila jo je Angelca Oceppek. Aprila je bila pri Podgrivarju mladinska konferenca celotne Gorenjske. Konferenco je v imenu oblastnega komiteja KPS

pozdravil Bogdan Osolnik. Maja je bila, zopet pri Podgrivarju, konferenca za šolstvo. Vodil jo je Ivan Brtoncelj-Janoš. V vseh štirih letih druge svetovne vojne je v Davči padlo le malo partizanov. Najhujša

Porezen, kjer je padlo večje število partizanov. Nekaj partizanov so ujeli Nemci in jih odgnali v Novake, okrog 30 tudi v Davčo ter jih 24. marca 1945 ustrelili.

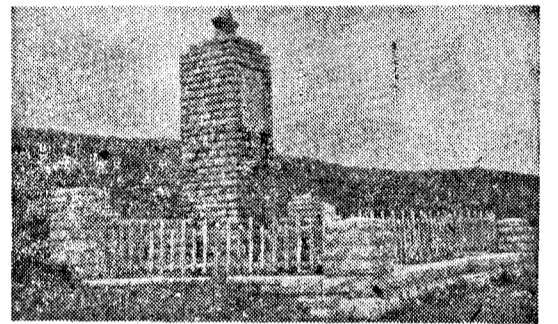
V Davči je v skupnem grobu pokopanih 30 partizanov neznanih imen ter 20 domačih borcev.

Leta 1963 je krajevna organizacija ZZB NOV ob pomoči vaščanov pričela urejati pokopališče. Naslednje leto je občinska skupščina Skofja Loka prispevala sredstva za spomenik padlim borcem. Odkrili ga bodo spomladi letos, v počastitev 20. obletnice osvoboditve.

Domačini in preživeli borci želijo postaviti dostojno obeležje tudi na mestu, kjer so 24. marca 1945 Nemci ustrelili 30 ujetih partizanov. Menijo, da bi bilo prav, ko bi označili tudi pomembna mesta ob cesti, ki pelje v Davčo po Davški grapi ter na krajih, kjer so med

je bila zadnja nemška ofenziva. Začela se je marca 1945 na Črnem vrhu in se razširila na

NOB stali pomembni objekti, postavili spominska obeležja. Ivana Kovač-Skafar

Spomenik padlim borcem na Poreznu

je bila zadnja nemška ofenziva. Začela se je marca 1945 na Črnem vrhu in se razširila na

NOB stali pomembni objekti, postavili spominska obeležja. Ivana Kovač-Skafar

Sola tankistov v Katadbi: na levi škotski inštruktor, v sredini poročnik Gavro Vujošević

in vozil. V bataljonu pa so bili stari, prekaljeni borci, ki so težko prenašali brezdnele in čakanje. Zato so v bataljonu organizirali

ladjice, ki so nas potem zapele na odprto morje. Ko smo odpluli, so nam angleški oficirji pokazali več potopljenih italijanskih vojnih ladij.

Vozili smo se z veliko tovorno ladjo. Naša skupina je dobila prostor v ladijskem trebuhu. Vsak izmed nas je dobil rešilni pas, konzervo z »železnim« obročkom in električno žepno svetilko z rdečim steklom za signalizacijo, mornarsko posteljo in kup navodil za primer, če bi se ladja potopila. Jutro 19. marca nas je našlo že daleč na morju. Prišli smo tudi na eno izmed petih ladijskih palub in imeli kaj videti. Konvoj je šel 67 ladij, naša pa se je imenovala »Southampton«. Na njej nas je bilo nad 3000 vojakov angleške armade. Med njimi so bili Indijci, Avstralci, Skoti, Angleži, Južnoafričani, črnci in belci. Vsak dan ob desetih dopoldne je bil poskusni alarm. Vsi smo se morali zbrati na vrhni palubi na točno označenem kraju. Paluba je ladijski poveljnik pogledal, kako smo opremljeni in pripravljene.

Čez dan smo opazovali morje in konvoj. Vsakih nekaj ur se je razvrstitev ladij menjala. Pluli pa smo ob vzhodni obali Kalabrije in Sicilije, tako blizu, da smo videli obalo s prostim očesom.

(NADALJEVANJE)

PARTIZANSKA ZAKLADNICA

MILAN ROZINA

Tako kot tisoč drugih sem se jeseni 1943 tudi jaz znašel v Južni Italiji, ki so jo zasedli Angleži in Američani. Za menoj so bila leta, ki sem jih preživel po raznih zaporih. Začel sem leta 1941 v Ljubljani, končal pa 8. septembra 1943 v taborišču Casoli.

Nekega dne so prišli zavezniki po nas. Prepeljali so nas v Bari. Nato so nas blizu železniške postaje izkrcali in nas odpeljali v sprejemni urad. Tam so nam vzeli osebne podatke ter se na podlagi pisem, ki smo jih prejeli, pa tudi s pomočjo drugih

kmalu prišel v stik s pravimi partizani. Od njih sem zvedel tudi za taborišče Gravina, oddaljeno 56 km od Barija, kjer so bili samo partizani. Sredi januarja 1944 smo se vsi somišljeniki partizanov iz Carbonare odpeljali tja.

Kakšne velike razlike so bile med taboriščema v Carbonari in Gravini! V tem zadnjem sem našel obilo znancev iz zaporov in internacije. V taborišču so bili številni pripadniki jugoslovanskih narodov. Kmalu sem tudi jaz dobil angleško uniformo in ti tovkvo. Čez dober teden so me že

šče orožja, ki ga je upravljal bivši interniranec dr. Marjan Mehle iz Ljubljane. Lahko bi nas, ki smo tudi spali v prvem nadstropju, skupaj z vsem pogнал v zrak kak četnik, čeprav smo imeli stražo. Toda ti so se partizanov pošteno bali in so se nas zato na daleč izogibali. Ob nedeljah, ko smo bili prosti, smo odhajali v mesto v kino, gledališče ali na razne prireditve.

Tako smo nekoč po pomoti zavili na glavni ulici nasproti poveljstva XI. italijanskega armadnega zbora v neko majhno

Marko Vuletić, načelnik štaba pa kapetan Vlado Sekulić. Borci so prišli iz raznih krajev Jugoslavije in v raznih enot. Vanj se je vključilo okoli 100 borcev motoriziranega bataljona, ki je bil ustanovljen po italijanski kapitulaciji v Splitu. Pridružil se jim je kakih 40 borcev iz raznih enot iz Like, ki so tamkaj vozili zaplenjene tanke. Ta skupina je konec decembra 1943 odšla iz Jajca ter se skozi snežne zamete prebijala skozi Liko in Bosansko Krajino do morja. Blizu Senja so jih vkrcali naši mornarji ter jih

prepeljali na Vis, od tam pa v Italijo. Drugo skupino so sestavljali bivši borci in oficirji tankovskega bataljona pri glavnem štabu Hrvaške. Teh je bilo kakih 40. Tudi ti so prišli preko Like in Velebita do morja, se vkrcali blizu Senja in se prepeljali na Vis.

Naša skupina iz avto-šole v Carovignu je bila tretja skupina, ki je prišla v ta bataljon. Četrta skupina je prišla v Italijo iz Slovenije, prav tako preko Like. Zaradi dolge poti je zamudila mesec dni in se je zato skupaj s Slovenci in Istrani, ki so bili v Egiptu, vključila v 2. tankovski tečaj.

Na začetek pouka smo čakali skoraj tri mesece. Pred odhodom iz domovine so sicer borcem in oficirjem obljubljali, da bo vse skupaj trajalo samo mesec dni. Toda ko so bili v Italiji, so zavezniški zavlačevali dobavo orožja

kavarno. Nismo pa vedeli, da se v njej zbirajo četniki. Eden ali dva med nami sta imela revolverje za pasom. To je povzročilo med četniki tak strah, da so nemudoma odšli.

Med takimi sprehodi po mestu smo večkrat naleteli na naše rojake, ki so prihajali od drugod in iskali našo bazo.

Iz naše šole so določili polovico tečajnikov za tankiste. Dne 8. marca so nas z avtomobili prepeljali v Bari, nato v Monopoli in ob morju do Carovignu, ki leži ob glavni cesti, kakih 27 kilometrov od pristanišča in mesta Brindisi. Tam so nas vključili v 1. tankovski bataljon ali uradno »motorizirani bataljon«. Stanovali smo v prtiličju moderne velike šole, v prvem nadstropju pa so stanovali bodoči letalci.

Naš bataljon je imel štiri čete. Poveljnik je bil major Vojo Radić iz Kragujevca, komisar

razporedili v vojaško enoto.

Tako sem se 4. II. 1944 znašel v »komandi avto čete Bari«. Nismo se imeli vozil, zato smo se učili samo teorijo. Bilo nas je kakih 80. Razen tega sem dobil delo pri urejanju administracije in sem kot tak večkrat moral v mesto Bari, Monopoli ali v Gravino. Dali so mi tudi stalno dovolilnico za svobodno kretanje po teh krajih...

V šoli so bili večinoma Primorci in Istrani, ki so zbežali iz italijanske vojske ali delovnih enot. Poleg strokovnega pouka smo imeli tudi tako imenovane »kulturne ure«, kjer so nam pripovedovali o kulturi jugoslovanskih narodov ter o NOB. Z velikim zanimanjem smo sledili poročilom o dogodkih v domovini. Nismo pa vedeli, da sedimo ves ta čas na sodu smodnika...

V kleti poslopja, kjer je bila naša šola, je bilo namreč skladi-

dokumentov prepričali, da smo Jugoslavlani in politični jetniki. Nato so nas vprašali, ali smo »za Tita ali za kralja.« Jasno je, da smo se skoraj vsi opredelili za Tita. Takoj nato so nas poslali v taborišče v Carbonari.

Tam sem srečal mnogo Jugoslovancev, nekaj pa je bilo tudi Židov, Grkov in drugih. Pri vohodu so nas sprejeli četniški oficirji v civilu, ki so bili sila prijazni in so mi celo pomagali nositi kovček, ker sem bil izčrpan in bolehen. Dejali so mi, naj nikar ne poslušam komunistov in naj raje skupaj z njimi počakam, kdaj bo prišel znak za odhod v Jugoslavijo in za začetek boja za svobodo. Seveda niso imeli nobenega uspeha. Vzel sem svoj kovček in ga sam nesel dalje.

Iz taborišča smo imeli prost izhod. Zbralo se nas je več partizanskih somišljenikov in hodili smo skupaj v mesto. Tam sem

Vojaška znanost in tehnika

Vojaška znanost in tehnika

Vojaška znanost in tehnika

● Spušcanje iz letal — brez padal

Prevoz ljudi in materiala z letali povzročajo v mnogih armadah velike težave. Zato povsod iščejo nove načine, da bi bilo spuščanje iz letal čim bolj preprosto in da bi potekalo čim hitreje. Največjo izvirnost v teh prizadevanjih so nedvomno pokazali Američani.

Njihova transportna letala »Hercules« v nizkem poletu in pri občajni hitrosti spuščajo material ali ljudi, ne da bi jim bilo treba uporabljati padala. V letala so vgradili posebne premične platforme, na katerih je prostora za 12, 14 ali 48 mož. Na platformo pritrjuje jeklene vrvi s kljukami, drugo jekleno vrv pa pritegnejo nizko pri tleh na kraju, kjer je treba vojake izločiti.

Postopek pri vsem tem je zelo preprost. Letalo se spusti komaj meter nad zemljo, leti pa s hitrostjo 180 do 250 kilometrov na uro. Kljuko na jeklenih vrveh, ki so privezane na platformo, drse po zemlji in se zataknejo za vrv, ki je napeta po zemlji. Platforma obstane, letalo pa leti naprej. Seveda pa morajo biti vojaki na plat-

»Frühlingsanfang« — »Začetek pomladi«

Največ žrtev gre na rovaš za lednih ustanov in enot, katerih pripadniki niso bili vajeni boja in je v nevarnih trenutkih — kot teden dni kasneje na Vojškem — med njimi kaj rado prihajalo do zmede, hkrati pa so močno hromili udarnost in ma-

Kosovelova brigada zadrževala na Bevkovem vrhu nad Idrijo. Le malo je verjetno, da bi sovražnik na sektorju Masore »vzdržal hkratni juriš Kosovelove brigade s čelar Gregorčičeve brigade in udarne čete 31. divizije v hrbet. Tako bi Kosovelova brigada lahko

SS policijski polk), ki je pritiskala iz smeri Skofje Loke proti zahodu, bi bil nedvomno uresničen, če ne bi med izvajanjem načrta v noči 23. na 24. marec prišlo do treh hudih napak:

— Italijanska brigada »Antonio Gramsci« potem, ko se je že prebila mimo prvih nemških zasled nad Martinj vrhom, ne bi smela ostati na tem terenu, temveč nadaljevati pot onstran Selške doline; če pa je že ostala, bi morala neprestano manevrirati in se izogibati sovražnikovim kolonom.

— Škofjelški odred in inženirski bataljon 31. divizije — v razliko od italijanske brigade »Antonio Gramsci« — niso razbili Nemci, temveč njun lastni štab s nerazumljivim in neoprostljivim sklepom, naj se borci rešujejo po skupinah.

— Še hujšje napako pa sta zagrešila štab Kosovelove brigade in poveljstvo gorenjskega vojaškega področja, ki sta samovoljno spremenila smer in namesto na Jelovico usmerila kolono na Porezen in na položajih, s katerih bi lahko zavračala napade desetkrat močnejšega sovražnika,

dopustila, da ju iznenadi nekajkrat šibkejša sovražnikova bojna skupina in da med njunimi enotami povzroči pravi pokol.

PETO NADALJEVANJE
IN KONEC

ZAKAJ SE DE GAULLE NI UDELEŽIL RAZGOVOROV V JALTI?

Na konferenci v Jalti so Roosevelt, Churchill in Stalin odločili o sili pomembnih zadevah. Niso pa nanjo povabili de Gaulle, ker mu nihče izmed treh državnih poglavarjev — kot trajno — ni bil preveč naklonjen.

Roosevelt je sicer julija 1944 sprejel de Gaulle v Washingtonu izredno prijazno in mu je bil poslal celo svoje osebno letalo, da ga je pripeljal iz Velike Britanije čez Atlantski ocean v Združene države Amerike. Pokazalo pa se je, da je de Gaulle bil kos tako izvrstnemu politiku, kot je bil Roosevelt, ki so ga politični strokovnjaki imeli za pravega mojstra v kompromisih in pogajanjih.

De Gaulle Roosevelt ni bil všeč in ga je obtoževal, da je »demagoški čarodej«, »da na francoski problem gleda kot na zadevo, ki spada v njegovo področje dela« in »da želi niti fran-

coskih divizij držati v svojih rokah«. Roosevelt pa s svoje strani ni nikoli nehal razpravljati o de Gaullovi legitimnosti.

Churchill in Eden si tudi nista želela de Gaullovo navzočnost v Jalti. S tem sta hotela doseči, da bi bila v Jalti Velika Britanija edina država, ki bi nastopala v imenu drugih evropskih držav.

De Gaulle se je zameril tudi Stalinu. To pa takrat, ko ob svojem obisku v Moskvi ni hotel priznati pojskega komiteja v Lublinu in prekiniti s poljsko vlado v Londonu.

Zato je povsem razumljivo, da si tega »trdovratnega in negotovnega šefa« ni želel v Jalti noben izmed njih. Toda de Gaulle ni možak in je po radiu izjavil naslednje: »... Povsem je jasno, da Francija ne more sprejeti tistega, o čemer se z nami niso posvetovali.«

formi privezani za sedeže, kajti sunku se ni moč povsem izogniti. Z uporabo tega načina spuščanja lahko ena samna eskadrilja letala »Hercules« v petih šestih urah prepelje kakih 3000 vojakov.

● Plavajoči avtomobil-ponton

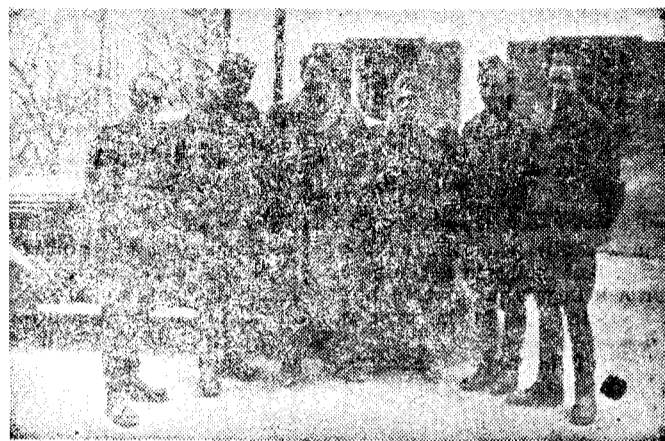
Za potrebe zahodnonemške vojske so konstruirali amfibijski avtomobil-ponton »aligator« MLC-60, ki ga lahko uporabljajo v trojne namene: kot prevozno sredstvo po suhem, kot sestavni del splava (pri tem spojijo dva ali tri take avtomobile) ali kot člen pontonskega mostu. Ogrodje vozila je iz lahke pločevine, ki preprečuje vdor vode v njegovo notranjost. Na vozilu sta pritrjena dva pomožna člena, s katerima je moč uravnati širino kolovoza.

Vozilo je dolgo nekaj več kot enajst metrov, široko tri, visoko pa tri in pol metra. S pomikom obeh členov nazven dobijo lahko skoraj šest metrov širok kolovoz. Vozilo je težko nekaj čez dvajset ton, na kopnem pelje s hitrostjo do 62, po vodi pa 12 kilometrov na uro.

● Jadralno letalo z gumijastimi krili

Namenjeno je predvsem za oskrbovanje enot v nepredvidnih okoliščinah. Letalo, ki ima delasta gumijasta krila, je težko komaj 180 kilogramov, nanj pa lahko nalože do 800 kilogramov tovora. Krila se sama napljujejo šele potem, ko letalo s tovorom vred potisne iz transportnega letala C-130.

Letalo z gumijastimi krili se loči od matičnega letala na višini 10.000 metrov, nato pa lahko samo leti še 27 kilometrov daleč. Usmerjajo ga pa s pomočjo radijske postaje v matičnem letalu ali pa s kako kopensko postajo in zato predvideno mesto pristanka lahko zgreši največ za kakih sto metrov.

Komandant IX. korpusa Jože Borštnar (v usnjenem plašču) med člani štaba 30. divizije

nevsko sposobnost operativnih enot.

Ali se je bilo moč izogniti obkolitvi in tako hudim žrtvam?

Obkolitev za partizanske enote ni nič novega in strašnega, saj jih je sovražnik imel — v operativnem smislu besede — neprestano obkoljene. Bilo se je treba izogibati le sovražnikovim poskusom, da bi jih z močnejšimi silami stisnil na ozek prostor, jih taktično obkolil in uničil.

Štab korpusa je vedel, da se pripravljajo ofenziva. Ni pa mogel vedeti, ali bodo Nemci naše enote le potiskali z Gorenjskega proti Primorski, ali pa bodo obkoljevali posamezne sektorje in jih drugega za drugim natančno pregledovali. Brž ko pa je ugotovil, da gre za drugo varianto, je že 22. marca ukazal enotam na Cerkljanskem in Gorenjskem, naj se prebijajo proti severu ali jugu.

Taka priložnost za Kosovelovo brigado in brčkone tudi sednji inženirski bataljon 31. divizije je bila 22. marca, ko se je

prebila sovražnikova blokada v najšibkejši smeri in se izognila obkolitvi.

Vendar brigada na Bevkovem vrhu ni vzdržala do noči, temveč se je že prej umaknila na Črni vrh, kjer se je sestala z inženirskim bataljonom 31. divizije in škofjeloškim odredom. Še lepšo priložnost za proboj so te tri enote imele 22. marca ponoči, ko so se spustile v Selško dolino in se spet vrnile na Črni vrh, namesto da bi nadaljevale pot na Jelovico in proti Bohinju.

Ko je štab korpusa ugotovil, da se enote niso ravnale po njegovih navodilih, je poslal na Črni vrh posebnega pooblaščenca, ki naj bi sporazumno s štabi teh enot in na podlagi stvarnih razmer ukrepal položaju primerno. Sklep o proboju v treh kolonah čez Selško dolino na Jelovico, ki so ga bili sprejeli štabi enot na Črnem vrhu, je bil povsem pravičen. Kljub temu, da sta prvi dve koloni krenili naravnost proti glavni sil (13., 17. in 28.

ZAKAJ IMAJO PROTIKLOPNE GRANATE BALISTIČNE KAPE?

Kot že sam naziv pove, je protiklopna granata namenjena za obstreljevanje oklopnih objektov, tankov, ladij, fortifikacijskih objektov, kupol itd. Prve protiklopne granate so se pojavile v vojni mornarici, in sicer 1866. leta. V kopenski artileriji pa so jih začeli uporabljati med prvo svetovno vojno — proti tankom. Da bi protiklopne granate ne le zadele, temveč tudi prebile cilj, morajo imeti čim večjo začetno in udarno hitrost.

Ohišje te granate je napravljeno iz specialnega in čim tršega jekla. Sprednji del granate ne sme biti preveč koničast, ker bi se sicer ob udarcu ob cilj zlomil, zato mora njegova ukrivljenost

znašati do 0,8 kalibra. Tako topa konica pa je v balističnem smislu sila neugodna in granata bi se le s težavo prebijala skozi zrak. Odkrili pa so srednjo pot: na sprednji del granate pritrjuje koničasto kapo iz jeklene pločevine, ki se pri udarcu ob cilj zmečka in prilepi nanj.

V protiklopnih granatah je zelo malo razstreliva in še to je močno brizantno. Granate, ki so namenjene za prebijanje debelejših okloпов (nad 150 mm), pa sploh niso napolnjene z eksplozivom. Kljub temu pa so njeni drobci in koščki, ki se pri prebitju odlomijo od oklopa, zelo nevarni za posadko, ki naj bi jo varoval oklop.

FOTOGRAFIJA Z VPRAŠAJEM

Tovarišica Sava Kocjan iz Kopra nam je odgovorila na drugo fotografijo, objavljeno v 11. številki »TV 15«: »Na fotografiji je pokojni komandant 31. divizije Evgen Matejka-Peme. Slovesnost, na kateri komandant razdeljuje odlikovanja skupini borcev iz brigade, je bila v Zireh, 27. februarja 1945. Evgen Matejka-Peme, narodni heroj, je izgubil življenje 3. maja 1945, torej že po osvoboditvi. Padel je v zasedo, katero so postavili sovražniki naše domovine nekaj kilometrov od Tržiča, ob Soči.« — Bralce prosimo, naj nam sporoče podatke tudi k današnji fotografiji, ki je brčkone nastala na osvobojenem ozemlju v zimi 1944/45

Z 12. ARMADO NAD RUSE

Ogromna množica ljudi, izmučena in v skrbeh za svojo nadaljnjo usodo, je preplavila neposredno okolico Berlina. Na obzorju so se širili in rdečili kolobarji ognja in zamolklih eksplozij.

Keitel je le z največjo težavo našel štab generala Köhlerja, katerega pred kratkim obnovljeni 20. korpus je imel tri divizije izredno mladih vojakov. Köhler je zatrjeval, da se bodo ti mladeniči kot levi borili za führerja in Berlin. Nato je dal maršala odpeljati v gozdarsko kočjo Alte Hölle — Stari pekel, kjer je imel

»HITLER JE MRTEV!«

Wenck svoje komandno mesto. S svečo so osvetljevali karto, na kateri sta oba generala določala nove naloge 12. armade. Wencku je kot preudarnemu oficirju bilo dobro znano, da je vojna že izglubljena in da bi se bilo najbolje čimprej vdati Američanom. Ukazi, ki mu jih je bil prinesel Keitel, pa so ga spet potisnili v sredo ruskih trum! Ukaz je pač ukaz... Namesto proti jugozahodu se

je 12. armada napotila proti vzhodu. Potem ko je zavrnila ruske predhodnice, je prišla v stik z 9. armado, ki se je umikala z Odra. Nato sta obe armadi krenili proti severu in na južnem robu Berlina naleteli na vojsko maršala Konjeva. Podobno je tudi severno od Berlina neki nemški armadni korpus pod poveljstvom esesovskega generala Steinerja krenil proti enotam Zukova.

Keitel se je nato poslovil od Wencka in, čeprav je bil močno utrujen, odšel navduševat se divizijo Scharnhorst pri Belzigu. V ravnodušnega moža in za heroja, ki je že postal sestavni del zgodovine, temveč je vse kazalo na nemočnega in do dna duše prestrašenega paranoika. Razpolo-

ženje se mu je naglo menjalo: po skrajnem obupu je bil spet poln optimizma, po urah pobitosti, ko se je tresel pred obdajajočo ga izdajo in obtoževal mehkužnost nemškega ljudstva, ki ni vredno svojega vodje, pa ga je prevzel moč navdušenja in prepričanje, da bo obvladal vse težave in izvojeval končno zmago.

Od nekdanje moči tretjega rajha ni nič več ostalo. Vsa letala, med njimi tudi reakcijske lovce, ki so bili očistili nebo nad Ardeni, je sovražnikova premoč v zraku prikovala na tla. Tanki niso imeli bencina, topovi pa granat. V polkih ni bilo ljudi, ljudje pa so bili brez orožja. Armade so bile prazne, le še brigade. Vzlic temu pa je Hitler hotel s fantomi izvajati zmagovito strategijo.

BERLIN V AGONIJ

Blížal se je konec. Nacist Steiner sploh ni napadel. Protinacist Wenck je sicer krenil v napad, se združil z 9. armado, rešil garnizijo v Potsdamu in prodiral do berlinskih jezer, toda brž ko je začutil, kako se ruske množice zgrinjajo okrog njega, se je umaknil in svojih 30.000 mož odpeljal v ameriško ujetništvo.

Petindvajsetega aprila so si Rusi in Američani pri Torgau ob Labi stisnili roke. Od druge svetovne vojne je ostal le še krčevit in nesmiseln odpor v Berlinu z Adolfom Hitlerjem na čelu, ki se je bil zabil v svoj bunker in čakal na priložnost, da umre z

orožjem v roki hkrati s korajžnimi fanti iz Hitlerjugenda in obupanimi prostovoljci, ki niso hoteli tvegati, da bi jih Rusi ujeli ranjene.

Keitel je ponovno krenil med reševalce Berlina, da bi jih navduševal. Medtem pa se je razpoloženje ljudi že močno spremenilo. Čedalje manj je bilo korajže, zato pa toliko več malodušja. Komandant armadnega korpusa Holste je führerjevemu odposlanču odgovoril, da se njegovi ljudje nočejo več boriti in da je vsaka nadaljnja žrtev povsem nesmiselna.

Ko se je Keitel vračal, so ga ustavili: v Berlin ni mogel več, ker so ga bili medtem že povsem obkolili. Vrhovni štab se je bil v zadnjem hipu umaknil iz Krampnita in se zatekel v lesene barake nekega zapuščenega taborišča sredi gozdov v bližini Furstenberga. Z bunkerjem so še vedno imeli telefonsko zvezo. Keitel je Hitlerju sporočil, kaj je bil tega dne storil, nato pa ga ponovno prosil, naj se umakne iz Berlina. V Tiergartenu so pripravili vzletno stezo, s katere bi se še lahko dvignilo letalo s Hitlerjem... Hitler pa je njegov predlog zavrnil. Nameraval je braniti Berlin.

»Ce je že tako, se vam bom še jaz pridružil,« je rekel Keitel. »Prav,« je odgovoril Hitler. »Pridite, še prej pa pošljite okrepitve.«

Nad Berlinom se je širil gost dim tisoč rih požarov. Tiergartensko vzletišče je že bilo pod topniškim ognjem in zato dejansko neuporabno. Letala »Ju-52«, polna

vojaštva in municije, so se morala vrniti, kolikor jih ni medtem sestrelilo sovjetsko protiletalsko topništvo.

»HITLER JE MRTEV!«

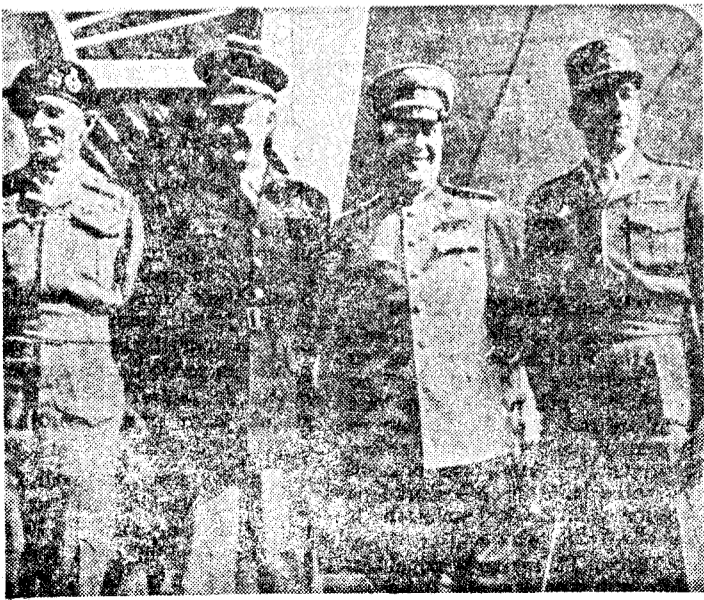
Osemindvajsetega aprila zvečer je telefon umolknil. Keitel je skušal vzpostaviti zvezo z bunkerjem prek radiofonije. Na balon, ki so ga privezali, so pritrtili anteno. Čudež: radiofonska zveza je delovala. Keitel je zahteval, naj ga povežejo s Hitlerjem. Čakal je zaman. Neko sovjetsko letalo, ki je letelo nad Furstenbergom, je sestrelilo prazen balon.

V vrhovnem štabu se je razleglo panično kričanje. Vojaki armadne skupine Heinricha, zadnji branilci Brandenburga, so se umikali. Prihajali so Rusi. Jodl je priganjal Keitela k odhodu. Keitel se je upiral. Še vedno je upal, da bo z bunkerjem uspel vzpostaviti zvezo. Ko pa je bil dal ukaz za umik, so bili ruski tanki že na robu taborišča.

Na neki večji kmetiji pri Dobbenu, kjer so se zbirali ostanki vrhovnega štaba, so Keitelu prinesli zadnji Hitlerjev radiogram: »Kje je Wenck? Kaj dela Heinrich? Kaj se je zgodilo z 9. armado? Kakam na pomoč...« Kakšen anahronizem! Prav tedaj, ko je Keitel popravljaj svoj odgovor, vnašal vanj optimističnega duha in opis dozdnevni bitk, so se v bunkerju pripravljali na pogreb.

Naslednjega dne je obkrožila svet novica, ki jo je tako željno pričakovalo na stotine milijonov ljudi: »Hitler je mrtev!«

(K O N E C)

Zmagovalci: Montgomery, Eisenhower, Zukov in de Lattre.

Vojaška znanost in tehnika

»HUMANO« ZASTRUPljanJE KMETOV

UPORABA STRUPENIH PLINOV V DELTI REKE MEKONG JE ZA AMERIŠKO VOJSKO NAVADEN POSKUS — ZDA NISO RATIFICIRALE ŽENEVSKE KONVENCIJE O PREPOVEDI UPORABLJANJA STRUPENIH PLINOV

Strupene pline, ki jih po žalostnih izkušnjah iz prve svetovne vojne ni hotel kasneje nihče več uporabljati na bojišču, so tokrat v Južnem Vietnamu uporabili na podlagi zelo neodgovornih in kratkovidnih sklepov nekaterih anonimnih ameriških funkcionarjev. Vse kaže, da to ni sklep predsednika ZDA Lindona Johnsona. Bela hiša je namreč izjavila, da »takšnih zadev ne pošiljajo predsedniku na odobritev... Ta vrsta pooblastil je prepuščena komandantom na terenu«. Svet bi se znašel v zelo tragičnih razmerah, če bi to bilo res in če bi si tako neodgovornost dovolile tudi druge velike sile.

KDO JE POBUJNIK?

Med prvo svetovno vojno so plini povzročili občutne žrtve. Samo pri Američanih je bilo 1917. in 1918. leta 31 % vseh žrtev zastrupljenih s plini, čeprav je bilo z njimi napoljenih le 10 % nemških granat. Izkušnje pa so pokazale, da je moč s plini povzročiti resne izgube le moštvo, ki nima zaščitnih sredstev in ki s temi ne zna ravnati.

Po ženevski konvenciji z 1925. leta uporaba bojnih plinov ni dovoljena. Večji del tedanjih vlad je podpisal protokole ženevske konvencije o prepovedi uporabljanja bojnih strupov. Podpisal jih je tudi predsednik ZDA, toda ameriški senat jih, žal, ni hotel ratificirati in tako ZDA s formalne strani ne priznavajo veljavnosti te konvencije.

Med drugo svetovno vojno se je v ZDA razvila močna industrija za proizvodnjo kemijskega orožja. Ustanovljali so tudi znanstveno raziskovalne laboratorije za preizkušanje tega orožja. Odkrivali so čedalje več novih bojnih strupov in iskali najboljše načine za njihovo uporabo na bojišču in v nasprotnikovem zaledju.

HUMANOST KEMIJSKE VOJNE

Poveljstvo kemijskih enot ameriške vojske so podprli tudi nekateri znanstveniki in predstavniki kemijske industrije. Industrija te vrste bi se namreč mogla s polno paro razvijati in prinašati ustrezne dobičke le v primeru čim številnejših vojaških naročil. To pa bi se zgodilo tedaj, če bi ameriška vojna doktrina predvidevala ne le obrambo, temveč tudi ofenzivno kemijsko vojno. Odtod izvira množice izjave o »humanosti kemijskega načina vojskovanja« in o tem, da »kemijsko orožje sovražnika le onesposablja, ne pa ubija«.

Zato ni prav nič čudnega v tem, da v ameriških vojaških in poljudnih listih naletimo na mnoge članke o bojnih strupih. Včasih gre le za senzacionalistične reportaže, ki jim je cilj »vzbujanje domišljije«, večkrat pa so to tudi izjave resnih znanstvenikov, vojaških in državnih voditeljev. V vsakem primeru pa gre za isto zadevo: za kemijsko industrijo doseči čimvečja vojaška naročila.

Strokovni list »Chemical and Engineering News« že od 1950. leta zagovarja kemijsko vojno. Naslednjega leta je glasilo kemijskih enot ameriške vojske predlagalo uporabo bojnih strupov v Koreji in v mnogih člankih, izmed katerih je prvega in najpomembnejšega napisal re-

zervni polkovnik Baker, skušala dokazati, kako je uporabljajo bojnih strupov še najbolj humani način vojskovanja.

PSIHOKEMIJSKI STRUPI

Po člankih v ameriškem tisku sklepamo, da ima kemijska služba ameriške vojske na voljo mnoge laboratorije, preizkuševalne centre in poligone. Iz reportaže novinarja Corneliusa Rayona, ki jo je po predhodnem odobrenju uradnih vojaških krogov objavil 27. novembra 1953. leta v listu »Colliers«, je moč ugotoviti, da je izmed vseh središč za pripravo kemijske vojne še najpomembnejši edgewoodski arzenal (»Edgewood Arsenal«). V tem in drugih podobnih središčih so odkrili nove vrste bojnih strupov, preizkusili pa so tudi tiste, do katerih so bili prišli po propadu Hitlerjeve Nemčije. V zadnjem času posebej pozornost raznim živčnim in psihokemijskim strupom.

Psihokemijski bojni strupi so najnovejši dosežek kemije na področju bojnih strupov. To so snovi, ki spreminjajo psihične funkcije organizma, povzročajo spremembo razpoloženja ali motijo povezavo med čutili in mišicami, zaradi česar delovna in bojna sposobnost zastrupljenih ljudi naglo pada. Posledica zastrupitve so začuden strah, drgetanje, slepota, halucinacije in iluzije.

ZAKAJ ZASTRUPIJATI VIETNAMSKO KMETE?

Psihokemijski bojni strupi so najmodernejši »krik« v proizvodnji bojnih strupov in paralizirajo zastrupljenega nasprotnika v tolikšni meri, da postane nesposoben za vojskovanje.

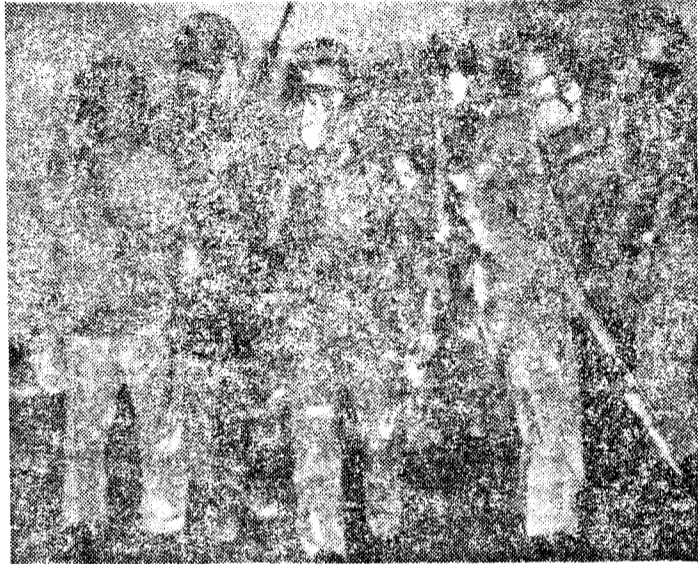
V poročilih z južnovietnamskega bojišča sicer ne omenjajo psihokemijskih strupov, temveč

govore le o solzilcih. Mimogrede pa je rečeno, da ti strupi povzročajo tudi »časne fiziološke motnje«. Gre za nezavest, drisko itd. Torej to le niso solzilni plini, ki jih uporabljajo v mnogih državah policije, in se v ustrezni meri razlikujejo od plinov »za onemogočanje neredov«.

V začetku marca so uporabili plin, ki povzroča solzenje, vendar s komponentami za onesveščanje itd. Kaže, da gre za manjše doze. Kdo pa more jamčiti, da ne bodo v naslednjem

enot so resno zaskrbljeni. Mnogi bojni strupi, predvsem pa najnovejši psihokemijski, so zares izvrstni in z njimi dosega-jo spektakularne rezultate. Zamislite si le mačko, ki jo zaprašite s psihokemijskim strupom in ki tako beži pred mišjo, ko da bi se srečala z levom. Take uspehe pa so dosegli le v laboratorijih, nikoli pa niso imeli priložnosti, da strupe preizkusijo v pravih bojnih razmerah in na večjem območju.

Ali bodo na riževih poljih v delti reke Mekong dosegli za-

Vietnamski vojski s protipijskimi maskami iz 1914. leta

kemijskem napadu uporabili »močnejše doze« enakega plina ali pa mu dodali kakih drugih sestavin? Morda je ta napad na južnovietnamske kmete le »poskusni balon«, s katerim naj bi ugotovili, kako bo nanj reagirala svetovna javnost, in da zato govore o nenevarnem »solzilcu« in »blagih dozah«. Če pa jim bo to uspelo, potem bodo postopoma, drugo za drugim, na južnovietnamskem bojišču preizkusili vse, kar ima edgewoodski arzenal na voljo.

PREIZKUŠANJE V VOJNIH RAZMERAH

Strokovnjaki edgewoodskega arzenala in voditelji kemijskih

enot so resno zaskrbljeni. Mnogi bojni strupi, predvsem pa najnovejši psihokemijski, so zares izvrstni in z njimi dosega-jo spektakularne rezultate. Zamislite si le mačko, ki jo zaprašite s psihokemijskim strupom in ki tako beži pred mišjo, ko da bi se srečala z levom. Take uspehe pa so dosegli le v laboratorijih, nikoli pa niso imeli priložnosti, da strupe preizkusijo v pravih bojnih razmerah in na večjem območju.

Ali bodo na riževih poljih v delti reke Mekong dosegli za-

PARIS MATCH JE PRED KRATKIM OBJAVIL ZA DANŠNJE RAZMERE V MEDNARODNI SPIJONAZI ZELO ZNACILNO ZGODBO O TEM, KAKO JE »CLAN SOVJETSKE AMBASADE« PRODRL DO AMERIŠKIH VOJASKIH SKRIVNOSTI. V TEJ ZGODBI JE TEŽISČE NA NACINU ODKRIVANJA VOJASKIH TAJN, NE PA NA NARODNOSTI NJENIH »JUNAKOV«, KI BI NAMESTO RUSOV IN AMERICANOV LAHKO BILI TUDI NEMCI, ITALIJANI, FRANCOZI, CEHI ALI PA — JUGOSLOVANI.

Vohuni so med nami

Vodstvo francoske protioveščevalne službe meni, da trenutno deluje po svetu kakih 500.000 vohunov — Sodobnih vohunov ne zanimajo toliko vojaški kot pa gospodarski podatki

V sedanjih razmerah je postala totalna ne le vojna, temveč tudi špijonaža. Potem ko smo zasledovali nekatere izmed največjih vohunskih afer novejšega časa, pregledali arhiv zadnjih dvajsetih let in povprašali nekatere izmed onih, ki so v naši protioveščevalni službi na najodgovornejših položajih, smo ugotovili naslednje: v letu 1965 zadeva vohunstvo vsakogar izmed nas brez izjeme in vsako uro našega življenja.

V pojasnilo, kako te stvari potekajo v sodobnih razmerah, bomo navedli zgodbo ameriškega izvora:

Lani je neki Rus obiskal Francka B.S., pomočnika direktorja ene izmed družb za kovinske konstrukcije na zahodni obali. »Član sovjetske ambasade«, ga je tajnica najavila po interfonu. Mož, ki je vstopil, je bil po videzu pravi Amerikan. Na Broadwayu ali Ma-

dison Avenue ne bi nihče postal nanj pozoren — ne po obnašanju, ne po obleki, ne po govoru.

Povod njegovega obiska je bil neki motor, ki so ga Sovjeti imeli za izredno posrečenega. Radi bi jih naročili. Kako pa so zvedeli zanj? Povsem preprosto: »Vaše podjetje je na zadnjem kongresu kovinske industrije delilo prospekte s podrobnimi tehničnimi podatki tega motorja.«

»Dostavite mi naročilo, da bi lahko zahteval izvozno dovoljenje«, je nekoliko zadržano odgovoril Franck.

Ko sta se že razhajala, je Rus zastal pod fotografijo velike posttrvi, ki jo je bil ujel Franck.

»Kako velika riba!«

Vladimir, tako mu je bilo ime, je nato pojasnil, da je tudi on ribič. To je bil začetek dolgotrajnega poznavanja. Ni bilo več »partije«, ki bi ga priredil Franck, da ne bi bil navzoč tudi Vladimir.

Tja je prihajal s svojo ženo. Pri našal je tudi vodko.

Franckovi prijatelji so imeli pomembne položaje v industriji in državni administraciji, Rus pa jih je neprestano kaj spraševal. Vladimir je bil zares izvrsten: rad je govoril, znal je molčati in bil je zelo radodaren. Kako neki bi mogel Franck zavrniti drobne usluge, za katere ga je bil Vladimir prosil: tehnične brošure s skicami? Saj je vendar šlo za veliko kupčijo z motorji.

Ker pa je Franck bržkone pri vsem tem imel tudi nekaj stroškov, mu je Vladimir ponudil še ček.

»Kar vzemite, dragi prijatelj. Saj vem, kako vas, kapitaliste, uničujejo davki.«

Moskva je naposled odobrila nakup motorjev. Pogodbo naj bi podpisala v restavraciji.

»Sedaj gre le še za nekatere drobnjarije«, je Rus znižal glas. »Moj šef bi rad zvedel nekaj podatkov o onem drugem motorju, ki ga izdelujete za vojsko.«

»Kako?« je Franck glasno ugovarjal. »Saj vendar dobro veste, da je to vojaška skrivnost!«

»Vem, toda brez tega ne morem podpisati pogodbe. Franck, prijatelj, sva si! Zakaj bi izgubili tako pomembno naročilo zaradi take malenkosti? Zlasti pa še po vseh podatkih, ki ste mi jih posredovali v zadnjih šestih mesecih...«

Uro kasneje je ameriški industriallec vse to razlagal v uradu F. B. I. Začel pa je s fotografijo posttrvi, ki je bila nedvomno izvrsten plen.

To je ena izmed mnogih podobnih zgodb, ki so opisane v arhivih ameriške protioveščevalne službe. Razen tega se ne dogaja nič drugega: nobenega streljanja, ugrabitev ali junakinje z zelenimi očmi...

Kronika nacističnih zločinov

Zahodnonemški pravosodni minister je zahteval, naj nemška sodišča nehajo preganjati vojne zločince. Po 8. maju 1965. leta naj bi se morili Bormannovega in Eichmannovega kova lahko spet svobodno sprehajali po ulicah Bonna, nato po Berlinu in slednjic morda še po deželah, ki so jih nekoč ustrahovali. Mnogo je Nemcev, ki jih je trenutno še strah preteklosti. Zato naj bi bilo po dvajsetih letih vse pozabljeno. »Žrtve« nekih povelj z vrha je baje treba vključiti v nemoteni tok življenja. Pozabiti preteklost! Milijoni vdov, sirot in pohabljenecv iz vse Evrope je ne bodo mogli pozabiti — niti lastne niti nemške. Pomnili jo bodo dokler bodo živeli. Na pritisk vse svetovne javnosti pa so morale zahodnonemške oblasti spreminiti predlog svojega pravosodnega ministra v toliko, da so podaljšale pregon vojnih zločincev do konca leta 1969.

Osvežimo si spomin z dogodki iz časa, ko je bil nacizem uradno neprikrita ideologija vse Nemčije.

AVSTRIJA

25. julija 1934. — Umor kanclerja Dolfussa med ponesrečenim pučem nacionalsocialistov.

11.—13. marca 1938. — Pod nemškim pritiskom je kancler Schuschnigg razpisal referendum o neodvisnosti Avstrije, dva dni po tej odločitvi pa ga je prekalil in odstopil. Nacist Seyss-Inquart je zasedel njegovo mesto, istočasno pa je nemška vojska zasedla vso deželo. Republika je postala eden izmed »landov« nemškega rajha. V nekaj tednih so pozapri 76.000 Avstrijcev in uvedli rasno preganjanje. V tem času so poslali v koncentracijsko taborišče prvi vlak z žrtvami nacizma.

7. oktobra 1938. — Demonstracije mladincev na dunajskem trgu Stephansplatz so bile prvi znak javne protinacistične opozicije.

20. januarja 1940. — Uzakonjena je bila združitev Avstrije z Nemčijo. Zavladali so »gauleiterji«.

Avgusta 1943. — Voditelji raznih političnih skupin, od katoliških do marksističnih, so se sestali na Dunaju. Izdali so skupen proglas, s katerim je Fronta narodne osvoboditve poklicala vse protifašiste k skupni borbi.

19.—30. oktobra 1943. — Na moskovski konferenci so sklenili obnoviti samostojno avstrijsko državo. Namen tega sklepa je bil, da bi pritegnili k borbi vse Avstrijce.

24. decembra 1944. — V Črnomlju je bil ustanovljen prvi avstrijski partizanski bataljon.

30. marca 1945. — Armadi sovjetskih generalov Tolbuhina in Malinovskega sta prekoračili nekdanjo avstrijsko-madžarsko mejo.

1.—8. aprila 1945. — Predstavniki avstrijske protifašistične fronte v nemški vojski so prišli v stik s sovjetskimi vojaškimi vodstvom. Namen tega sestanka: Preprečiti popolno porušenje Dunaja. Gestapovci so zvedeli za ta sestanek; majorja Biedermanna, stotnika Hutha in poročnika Raschkeja so javno usmrtili.

13. aprila 1945. — Sovjetska vojska je zasedla Dunaj.

Maja 1945. — Prva in tretja ameriška ter prva francoska armada so pregnale nacistično vojsko iz Avstrije. Pomagali so jim oddelki avstrijskih prostovoljcev.

Število žrtev nacizma v Avstriji je težko točneje določiti, ker je iz dokumentov težko razbrati, kdaj gre za avstrijske in kdaj za nemške državljane. Precej Avstrijcev je izgubilo življenje tudi v Nemčiji in v nemški vojski. Uradno veljavno imajo naslednji podatki iz leta 1962:

— usmrčenih na podlagi obsodbe	2826
— pobitih brez obsodbe in umrlih zaradi mučenja v zaporih dunajskega gestapa	417
— isto v drugih zaporih na avstrijskem ozemlju	6420
— umrlih v koncentracijskih taboriščih	16.439
Približno 30.000 Avstrijcev se je vrnilo iz taborišč. Pred nacistična sodišča jih je prišlo najmanj 70.000. Število avstrijskih partizanov, ki so padli doma ali pa v tujini, ni znano. Na raznih bojiščih je padlo 380.000 na silo mobiliziranih Avstrijcev. Nacistom je prišlo v roke 51.500 avstrijskih Židov, ki so jih pokončali v taboriščih. Približno 75.000 Židov se je pravočasno rešilo v Ameriko, 59.000 pa v druge evropske države.	

BELGIJA

13. oktobra 1937. — Nemčija je ponovno obljubila, da bo spoštovala belgijsko nevtralnost.

4. septembra 1939. — Kralj Leopold III. je potrdil nevtralnost Belgije.

10. maja 1940. — Nemške čete pod poveljstvom von Bocka so zasedle Belgijo, Nizozemsko in Luksemburg.

28. oktobra 1940. — Začetek lova na Zide.

Konec istega leta, 1941 in 1942 — Ustanovitev odporniških organizacij: »Légion Belge« (od leta 1942 dalje »Armée de Belgique«), levičarske FIL — »Front de l'Indépendance et de la Libération« in konservativnega gibanja »Mouvement Belge«.

Konec leta 1942. — V Belgiji je začela veljati nemška kazenska zakonodaja.

1942—1943. — Člani protifašistične fronte so likvidirali skoraj vse kolaboracionistične voditelje, kot so bili P. Colin, R. Poulet in G. De Clercq.

Marca 1943. — Uvedba prisilnega dela.

28. aprila 1943. — Nemško poveljstvo je izdalo ukaz o posebnih zaščitnih ukrepih, ki so predvidevali najstrožje kazni za vsako protinemško dejanje.

5.—6. septembra 1944. — Osvoboditev Bruslja in Antwerpna.

Zaradi nemške zasedbe so Belgijci izgubili 26.000 sohranjenih. V akcijah je padlo približno 7000 članov odporniških organizacij, 2800 pa jih je bilo usmrčenih. Deportirali so nad 80.000 Belgijcev, od katerih se jih ni vrnilo 6397.

Smrtno kazen so Nemci izvrševali s streljanjem in obežanjem. Znani so naslednji kraji:

- Trdnjava v Liègeu, približno 412 usmrtnih;
- taborišče Breendonck pri Antwerpnu;
- taborišče Beverloo, kjer so septembra 1944 izpustili dvajset jetnikov, nato pa so jih iznenađeno pokosili s strojnico;
- bruseljski zapor St. Gilles.

Represalije proti civilnemu prebivalstvu so se začele ob sami zasedbi. V Flandriji so v nekaj dneh pobili nad dvesto žena, starcev in otrok. Vas Putten so požgali; od 589 odpeljanih moških se jih je vrnilo samo 40. Večji del Belgije je bil že dolgo časa osvobojen, ko so se Nemci med ofenzivo v Ardenih vrnili v tamkajšnje vasi: 19. decembra 1944 so v vasi Stavelot pobili 26 žena in otrok, v vasi Bande pa naslednje dni 34 prebivalcev. Dne 17. decembra so pri Bagnecu delno postrelili, delno pa požgali ali pomendrali s tanki 104 ameriške vojne ujetnike.

BOLGARIJA

1. marca 1941. — Filova vlada je pristopila k trojnemu paktu. Še istega dne so Nemci začeli prevzati svoje čete proti grški meji. Zasedli so vse pomembnejše strateške položaje v deželi.

Aprila 1941. — Bolgarija je zasedla Makedonijo.

22. junija 1941. — Bolgarska KP je izdala proglas vsemu narodu s pozivom na oboroženo borbo proti Nemcem in izdajalcem. Kmalu zatem so se pojavili prvi partizani. Nekaj tednov kasneje je vlada objavila posebni zakon o zaščiti države.

Julij—november 1942. — Opravljenih je bilo 242 napadalnih akcij in sabotaj.

Začetek leta 1943. — Nastanek bolgarske Narodnoosvobodilne vojske.

28. avgusta 1943. — Smrt izdajalskega kralja Borisa. — V predhodnih dveh mesecih je policija zabeležila 866 partizanskih napadov.

14. julija 1944. — Dogovor med bolgarskim in jugoslovanskim osvobodilnim gibanjem o medsebojni pomoči.

2. septembra 1944. — Nova Bagrjanova vlada se je obnašala zelo dvoumno. Zavezniki niso hoteli pristati na razgovore. Zato je Moravjev tega dne sestavil novo vlado, v kateri pa ni bilo Domovinske fronte. (NADALJEVANJE)

V besedi ...

MONGOLSKA LJUDSKA ARMADA je vzniknila v revoluciji, ko je mongolsko ljudstvo pod vodstvom Suhe-Batora obračunalo z reakcionarnimi silami kitajskih fevdalnih generalov in kontrarevolucionarnih odredov ruskega barona Unger-ter zavrnilo napad imperialistične Japonske. Na sliki vidimo tradicionalne noše na dan armadnega praznika

... in podobi

»TV 15« med narodnoosvobodilno vojno

Nadaljevanje s 1. strani

je bila takrat za kurirje neprecenljive vrednosti. Vsako noč je iz tiskarne »Urška« ponesla na postajo »TV 15« nad 80 kg literature. To pa so kurirji drugo noč raznesli na Stajersko, Primorsko in v Belo krajino.

Nešteto predstavnikov vojaške ali civilne oblasti se še danes spominja kurirjev te po-

Davčne olajšave za kmete — borce NOV

Odloki o davkih in prispevkih občanov, ki so jih pred časom sprejele občinske skupščine, zagotavljajo ugodnejše pogoje za razvoj kmetijstva; hkrati pa dovoljujejo davčne olajšave za kmete — borce NOV.

Odloka o prispevkih in davkih občanov občinskih skupščin Trbovlje in Zagorje ob Savi vsebuje tudi določbe o olajšavah za kmete — borce NOV. S temi določili so kmetje — borci NOV, ki so nosilci spomence iz leta 1941, dalje španski borci in predvojni komunisti — revolucionarji, oproščeni plačevanja odmerjenega prispevka, ki pripada občinam; kmetje — borci NOV in aktivni sodelavci NOV, ki jim je priznana posebna delovna doba v dvojnem štetju s pričetkom pred 9. septembrom 1943, so deležni olajšav na odmerjenem prispevku, ki pripada občinam, do višine 150.000 din; kmetje — borci NOV in aktivni sodelavci NOV, ki imajo priznano delovno dobo v dvojnem trajanju s pričetkom pred 31. decembrom 1944, so deležni olajšav na odmerjenem prispevku, ki pripada občinam, do višine 100.000 din; ostali kmetje — borci in aktivni sodelavci NOV pa so deležni olajšav na odmerjenem prispevku, ki pripada občinam, do 50.000 dinarjev.

-an-

staje, njene ureditve in tovarštva, ki so ga bili deležni, kadar so morali prebiti na »TV 15« po več dni, dokler niso šli v Glavni štab ali na CK KPS — ta je bil nekaj ur hoda od »TV 15«. Moštvo postaje je imelo tudi svoj pevski zbor. Najboljša pevača sta bila tovariša Znidaršič in Kovačič. Iz te postaje se je rekrutiral najboljši kader za komandante in politkomisarje na novo organiziranih linij in sektorjev.

Za politično delo tega kadra je skrbel politikomisar štaba ko-

mande relejnih postaj, za vojaško pa komandant. Ta dva sta morala skrbeti za pravilno delovanje kurirskih zvez celotne Slovenije, predvsem pa za dvig in vzgojo kurirskega kadra.

V bližini Semiča je bila kurirska postaja »TV 6«, ki je vzdrževalo zvezo s postajama »TV 8« in »TV 9«. Belokranjske vasi so kurirjem nudile vso pomoč v hrani, obleki in v obveščevalnem delu. Kurirji TV postaj ne bodo nikdar pozabili na to junaško borbeno ljudstvo. Kdo bi se ne spominjal junaških kurirjev Belokranjcev: Cuznarja, Koširja, Pezdireca, Kovačiča, Marentiča, Šporarja, Vrličiča, Bukovca in mnogih drugih. Kurirji TV postaj so svojo nalogo pod vodstvom svojega poveljstva uspešno izvrševali in

mного doprinesli za našo svobodo.

Prav je, da se preživeli kurirji TV postaj ob dvajsetletnici osvoboditve spomnimo vseh padlih kurirjev in vseh tistih prebivalcev, ki so kurirjem s svojo nesebičnostjo pomagali v težkih dneh, da jim stisnemo roko in izrečemo zahvalo.

Kurirji bodo dne 8. maja 1965, skupaj z uredništvom lista »TV 15«, odkrili v Občini spominsko ploščo kurirski postaji »TV 15«, obiskali prebivalce Občine in nato še isti dan pohitili v Semič in Belo krajino, da se skupno z preživeli kurirji Belokranjci in prebivalci povešajo ob 20. obletnici naše težko priborjene zmage.

Ludvik Kukavica

Veliko zanimanje za proslavo prekmorskih brigad

Po vseh občinah na Primorskem vlada veliko zanimanje za proslavo prekmorskih brigad, ki bo 4. julija v Ilirski Bistrici. Pripravljani odbori imajo polne roke dela s pripravami za izpolnitev seznamov preživelih in padlih borcev prekmorskih enot, zbiranjem spominov, dokumentov in fotografij, organiziranjem občinskih proslav, ki bodo združene z odkritjem spominskih plošč na krajih, kjer so bili važnejši boji prekmorskih brigad itd. Na seji okrajnega odbora za proslavo, ki so se je udeležili tudi člani občinskih odborov za proslavo, so ugotovili, da so seznam padlih in preživelih borcev prekmorskih enot še zelo pomanjkljivi. V zvezi s tem bo treba obiskati tudi posamezne vasi in izpolniti sezname.

Občinske skupščine bodo sprejele odluke o imenovanju ulic, sol in javnih zgradb po znanih padlih borcih prekmorskih enot in prekmorskih brigadah. Tako bodo v Ajdovščini imenovali eno ulico z imenom Nade Zagarjeve, hčerke narodnega heroja Stane Zagarja, ki je na pragu svobode padla v borbah za Knin, v Sežani bodo imenovali eno ulico z imenom Franca Segulipa iz Slop pri Hrneljah, ki je kot prekmorec padel v borbah za Mostar, šola v Hrneljah pa bo dobila ime po Jožetu Grudnu iz Nabrežine pri Trstju. Po padlih prekmorskih in prekmorskih enotah bodo imenovali ulice in šole tudi v Idriji, Tolmini, Postojni, Novi Gorici, Kopru, Izoli in Piranu.

Združeno s praznovanjem občinskih praznikov bodo slavnostno odkrili spominske plošče na krajih, kjer so bili večji boji prekmorskih brigad. Prva taka proslava z odkritjem spominske plošče bo v Postojni 23. aprila, kjer bodo istočasno razvili tudi prapor mladinskega odreda. Druga občinska proslava bo v Ajdovščini 5. maja, ko bodo praznovali tudi 20-letnico ustanovitve prve slovenske vlade, tretja proslava bo 9. maja v Ilirski Bistrici, četrta 15. maja v Kopru, nato v Novi Gorici in oktobra v Piranu. V Novi Gorici bodo občinsko proslavo povezali z odkritjem spominske padlim borcem v Lokovcu. V Renčah hranil tovariš Jože Čotič zastavo 1. prekmorske brigade. V Sežani bodo slavnostno odkrili spominsko ploščo 30. aprila ali 1. maja, ker so prav tiste dni pred dvajsetimi leti enote Dalmatinske udarne brigade, 1. tankovske brigade in 4. artiljerijske brigade na poti proti Trstju osvobodile Sežano.

V vseh občinah bodo predsedniki občinskih skupščin na dan občinskega praznika in odkritja spominske plošče priredili slavnosten sprejem preživelih borcev prekmorskih enot. Za prekmorce bodo v povezavi s sprejemi pri predsednikih občinskih skupščin pripravili v gledaliških dvoranah tudi kulturne predstave z govori. Vsi občinski odbori za proslavo v Ilirski Bistrici bodo organizirali predavanja o pohodih in bojih

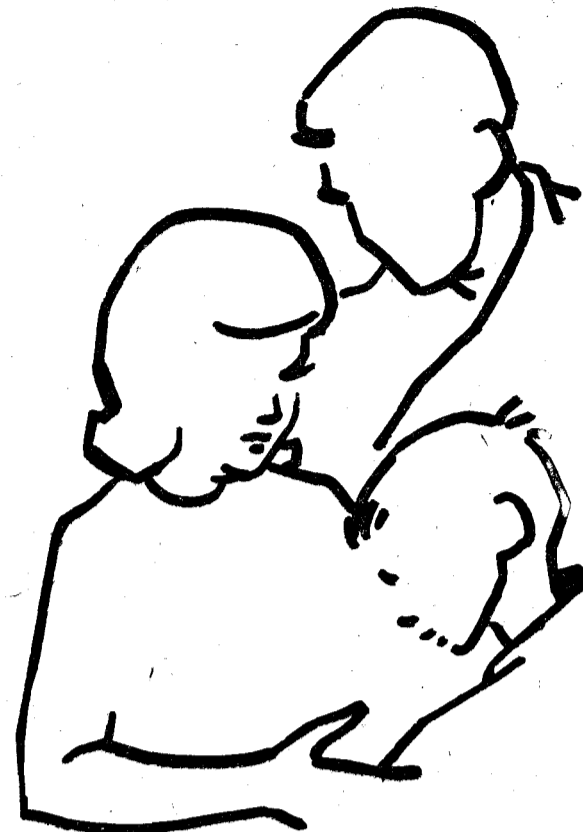
prekmorskih brigad. Predavali bodo znani tovariši, ki so takrat vodili prekmorske brigade v borbah. V Izoli je 25. marca predaval general Karel Levčnik.

V dneh pred glavno proslavo bodo organizirali mladinske brigade, ki bodo začasno nosile imena prekmorskih brigad, tankovske in artiljerijske brigade. Te brigade bodo odšle na pohod proti Ilirski Bistrici iz raznih krajev v Sloveniji.

Na seji so predlagali, da bi občinski odbori za proslavo takoj stopili v dogovor z upravo ZTP v Postojni in Novi Gorici zaradi priprave posebnih vlakov, ki bi bili na dan proslave namenjeni samo za prevoz udeležencev proslave. Ker predvidevajo, da se bo proslave udeležilo zelo veliko število ljudi, bi z avtobusi in tovornimi avtomobili ne zmogli prepeljati vseh na proslavo.

Skoro v vseh občinah na Primorskem so pripravljale odbore številčno povečali, ker se je pokazalo, da so bili prešibki, da bi lahko uspešno opravili vse naloge v zvezi z udeležbo na proslavi v Ilirski Bistrici.

A. PAGON

IN ISTA CENA
ZATO
TUDI V VAŠO
DRUŽINO
DRUŽINSKA
REVIJA

to
va
rio

Sklepi predsedstva zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije

Na seji predsedstva zveznega odbora ZZB NOV, na kateri so sklenili izstopiti iz CIAPG — Mednarodne konfederacije bivših vojni ujetnikov, so razpravljali tudi o razvoju lista »4. jul«.

V tej zvezi so sklenili, da predsedstva ZZB NOV po republikah izvedejo analizo lista »4. jul«, da naj-združena in krajevne organizacije ZB, ZVVI in ZROP naročijo ta list in da sekretariat predsedstva zveznega odbora poskrbi za nadaljnji razvoj in širjenje »4. jul«.

PRAZNIČNE PRIREDITVE V ILIRSKI BISTRICI

Pretekli teden je bila v Ljubljani 3. redna seja osrednjega odbora za proslavo prekmorskih brigad. Na seji, ki jo je vodil tovariš Stane Bobnar, so pregledali dosedanje delo in ugotovili, da se priprave na veliko manifestacijo ugodno razvijajo.

Na seji so sprejemali program prireditev v Ilirski Bistrici. 3. julija bo na komemoraciji ob grobnici padlih borcev NOV ter v celovečernem koncertu na Titovem trgu nastopil Partizanski invalidski pevski zbor iz Ljubljane. Istega dne bo slavnostna seja občinske skupščine, otvoritev gospodarske razstave in raz-

stave NOV, sprejem predstavnikov mladine pri predsedniku občinske skupščine ter vrsta športnih prireditev in kino predstav.

Zbor partizanskih in mladinskih brigad bo 4. julija ob 8. uri na nogometnem igrišču, od koder bodo brigadirji odkorakali na slavnostni prostor. Začetek slavnosti bo ob 9.30.

V kulturnem programu bodo nastopili moški pevski zbori celine Primorske, ki jih bo vodil dirigent Rado Simoniti. Nastopila bosta tudi dva pevška zbora iz Trsta. Tudi Idrijčani bodo prisli; nastopila bo njihova godba na pihala, ki letos praznuje 300-letnico obstoja.

Po slavnostnem zborovanju bodo na več krajih nastopile godbe na pihala in pevski zbori, ki bodo izvajali samostojne koncerte.

Popoldne bodo nastopile kulturne skupine iz Plevlje, ki se bodo predstavile s samostojnim programom.

Odbor

ciranju urejanja pokopališč proslav, postavljanja spomenkov, obeleževanja zgodovinskih krajev in slično.

Zvezni odbor bo tudi v prihodnje, kakor je to delal doslej, idejno politično podpiral iniciative in izvedbo takih nalog.

Za izvršitev omenjenih akcij naj se predsedstva ZZB NOV po republikah, če smatrajo, da je to potrebno, obračajo na republiške izvršne svete.

Zvezni odbor bo skupno s predsedstvom ZZB NOV BIH in ZIS še nadalje podpiral izvedbo dokončnega obeleževanja Sutjeske, prevzeto od prejšnjega odbora za obeleževanje in urejanje zgodovinskih krajev.

Kljub temu, da jih krije tuja zemlja...

Večkrat berem v vašem časopisu vrstice, v katerih bralec poizvedajejo za svojimi najbližjimi. Vsem tem želim, da bi se jim goreče zote uresničile. Povečal vam bom zgodbo, ki je zelo podobna tistim, ki pripovedujejo ljudje o svojih padlih in pogrešanih.

Mnogi ste poznali partizana Zajčka, Ivan Jeranko se je rodil leta 1926; doma je bil iz Sodne vasi pri Podčetrniku. Zajčka so zadnjikrat videli v borbi pri Dravogradu, 5. maja 1945, kjer je bil ranjen.

Začelo se je poizvedovanje, dolgo skoraj dve desetletji. Vse zaman; še organizacija RK je ostala brez moči. Poizkusil sem se povezati z znanci iz Avstrije. Nit iskanja me je privedla k Vrškemu jezeru, na vaško pokopališče v Pirkenbergu (Krupnfendorf). Na pokopališču ležita dva skupna groba, skrbno negovana in okrašena. Na enem izmed njiju je tudi ime Ivana Jeranka, ki pa je na žalost pomembno in nekoliko spremenjeno: Franc Verenko. Tamkajšnji ljudje se ga še dobro spominjajo; spominjajo se tudi njegovih zadnjih besed.

Lepo je videti in slišati, kako tuja zemlja skrbi za padle slovenske borce. Se lepše pa bi bilo, ko bi KO ZZB Smarje pri Jetšah vsaj 20 let po Ivanovi smrti zapisala njegovo ime.

F. J.

V bratskih republikah

BEograd: V beograjski občini Cukarica so na skupščini družena borcev ugotovili, da so gospodarske organizacije v tej občini lani dodelile borcem 153 stanovanj. Občina je rešila stanovanjsko vprašanje 74 borcem. V tej občini imajo še 384 nerešenih stanovanjskih zadev borcev. — Na skupščini v palilski občini pa so ugotovili, da je bilo rečeno, da bodo stano-

vanjske zadeve borcev rešene do konca leta 1965 — a do sedaj so jih rešili le 40 odstotkov.

VIROVITICA: Po analizi, ki so jo lani izvedli v občini Virovitica, je tam 753 udeležencev NOV iskalo zaposlitve. Od tega številca jih je 634 brez kakršnekoli kvalifikacije. Zaposlitve je bila nujno potrebna za 316 udeležencev NOV.

Zavod za stanovanjsko gospodarstvo in poslovne prostore

LJUBLJANA, KERSNIKOVA 6/IV

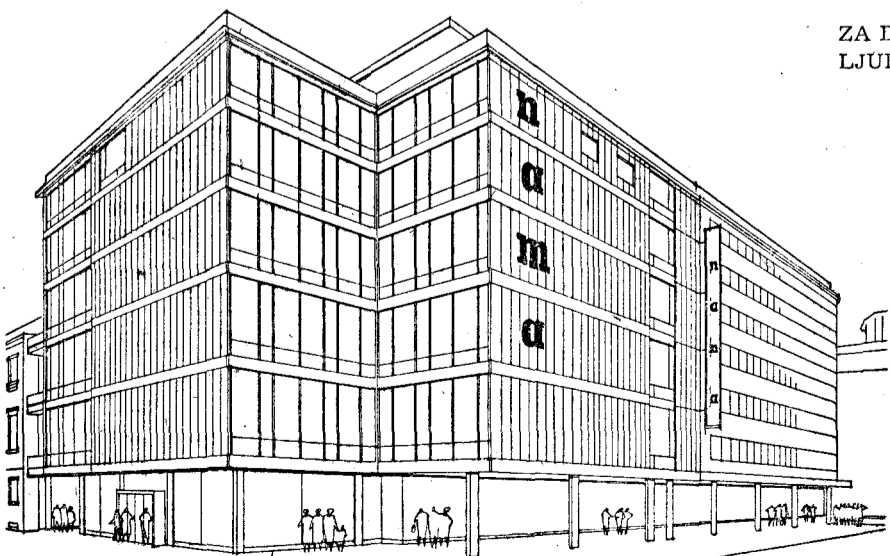
ORGANIZIRA, PROJEKTIRA IN IZVAJA ENOSTAVNO TER RAZŠIRJENO REPRODUKCIJO STANOVANJSKEGA IN POSLOVNEGA FONDA, GOSPODARI S POSLOVNIMI PROSTORI V DRUŽBENI LASTNINI IN REALIZIRA VSA DELA TEKOČEGA TER INVESTICIJSKEGA VZDRŽEVANJA STANOVANJSKEGA OZIROMA POSLOVNEGA FONDA PREKO LASTNEGA SERVISA ZA VZDRŽEVANJE HIŠ, RAZVIJA ORGANIZACIJO NAMENSKEGA VARČEVANJA ZA GRADNJO STANOVANJ IN POSLOVNIH PROSTOROV TER NUDI VSO POTREBNO STROKOVNO POMOČ HIŠNIM SVETOM IN DELOVNIM ORGANIZACIJAM.

ZA DVAJSETO OBLETNICO OSVOBODITVE LJUBLJANE ODPIRA

Veleblagovnica
nama
V LJUBLJANI

NOVO IN SODOBNO UREJENO
TRGOVSKO HIŠO
NA TITOVI CESTI 1

V šestih etažah bo kupcem na voljo preko 10.000 artiklov za osebno potrošnjo, za opremo stanovanj, za šport in rekreacijo itd. Vse, kar potrebujete za sebe, za družino, za dom in gospodinjstvo, boste lahko kupili pod eno streho in po ugodnih cenah v največji in najmodernejši trgovski hiši v Ljubljani. 20% popust pri nakupu s tujo valuto. Občno odplačevanje. Dostava na dom.

SODNI DAN V LOŠKI DOLINI

Na Notranjskem leži med kotalimi gozdovi, nad katerimi kraljuje očiak Snežnik, precej naseljena Loška dolina. Sredi nje leži eno izmed najstarejših slovenskih mest, Lož. Prebivalci Loške doline so bili pridni in delovni ljudje ter naprednega, proletarskega duha, zato so iz njihovih vrst izšli mnogi izmed tistih, ki so kazali pot naprej. Že leta 1941, dne 19. oktobra, so

italijanska ofenziva, ki je poznate dobila ime »roška«. Italijanski okupatorji so zbrali na tisoče vojakov, ki so bili posebej izurjeni za klanje, požiganje in pobijanje civilnega prebivalstva. To so bili vojaki z rdečimi kravatami...

Drugo jutro navsezgodaj, to je 28. julija 1942, so fašistične čete preplavile Lož in vso dolino. Pretaknili so vse hiše in po-

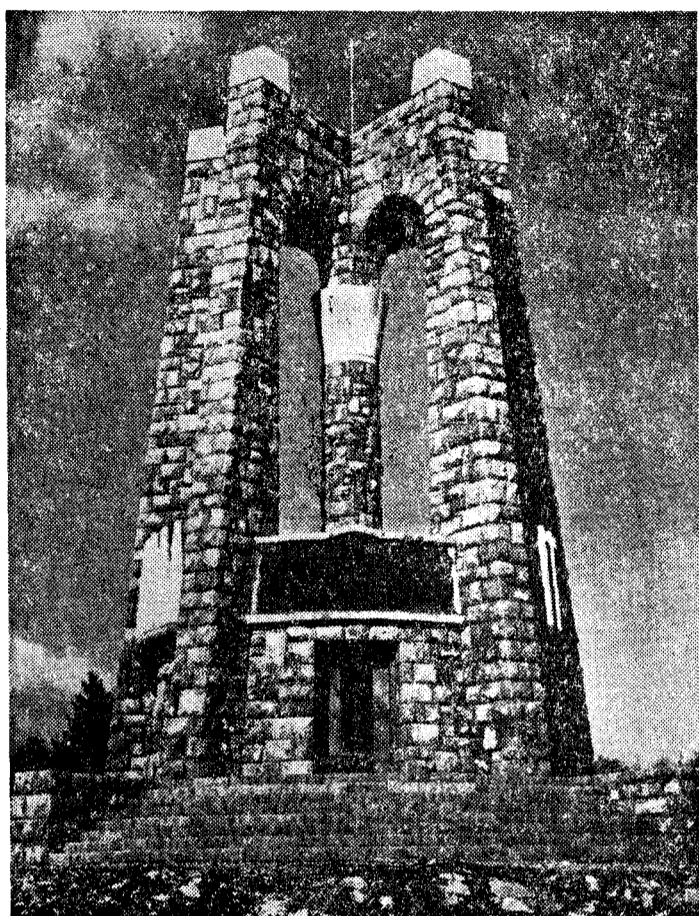
ki je še dolgo potem počenjal grozodejstva po dolini. Domačini so hodili prosit k njemu, da bi jim rešil svoje, pa vse zaman. Prišel je 1. avgust, dan groze in smrti. Zgodaj zjutraj so se fašistična krdela zapodila po dolini požigati hiše in cela naselja, ropat vse, kar jim je prišlo pod roke. V kratkem času je bila vsa dolina v ognju in dimu. Prišli so tudi v Lož ter začeli požigati hiše in gospodarska poslopja. Na mah je bila vsa vas v plamenu. Ogenj je bil posebno hud, ker so bila vsa gospodarska poslopja polna pravkar pospravljenega sena. Sonce je potemnelo, bilo je vroče kot v peči. Ljudje so jokali in prosili pomoči, živina je tulila in se podila po vasi kot ponorela. Mnogi so mislili, da je zdaj vsega konec, konec sveta in konec življenja, in pričakovali, kdaj se bo odprla zemlja in vse, skupaj požrla.

Po ravno tisto dopoldne pa so ujete moške iz Starega trga odpeljali na hrib Ulaka, kjer so pripravili morišče. Nekateri so že prej odpeljali na Rab, od koder se tudi mnogi niso vrnili.

Ko so ujetnike pripeljali na hrib, so se znašli pred neko živo mejo. V njej je bila vrzel, skozi katero so puščali vsakega posameznika posebej. Na drugi strani ograje pa so stali izbrani morilci v zelenih uniformah in ustrelili drugega za drugim. Žrtve so morale gledati domačo vas v plamenih. Ko so vsi obležali, so morilci vse skupaj silkali in filmali, potem pa so najbrž te posnetke kazali v domovini, da bi se bahali, kako se junaško borijo proti upornikom.

Naslednjega dne so ukazali prebivalcem, da morajo trupla pospraviti. Prišli so vsak po svojega in ga odpeljali na domača pokopališča. Žrtve iz Loža so svojci pripeljali na domača pokopališča na dveh vozovih. Obupani svojci so padali na kolena, vzdihovali in jokali ter z velikimi srčnimi bolečinami pospremlili svoje drage k zadnjemu požrtu.

Po vojni se je ljudstvo oddolžilo žrtvam za svobodo in jim postavilo na Ulaki lep spomenik. Na njem so vklesana imena vseh žrtev in padlih borcev iz teh krajev. Franc Bravec

Spomenik na Ulaki nad Starim trgom nad 500 padlim žrtvam

partizani napadli fašistično posadko v Ložu in s tem pokazali, da naši ljudje ne marajo tujece. Sledili so drugi napadi, dokler spomladi 1942 niso okupatorji pobrali šila in kopita ter se umaknili iz doline. Loška dolina je zaživela svobodno življenje. Kot majhna republika sredi teme in mraka. Toda ne za dolgo... Že so se začeli okoli nje zbirati temni oblaki. Ljudje so obdelovali polja in pospravljali seno, pri tem pa v večnem strahu pričakovali, kaj jim bo prinesel prihodnji dan. Nekajkrat so fašisti in vojaki pridrveli v Loško dolino, pobili nekaj prebivalcev in se urno vrnili v svoje postojanke na Blokah ali v Cerknici. Konec julija 1942 je dolino večkrat preletelo letalo, ki je trosilo letake s podpismi fašističnega krvnika Graziolija in krvooločnega generala Robottija.

V teh letakih so obljubljali in grozili obenem. Kdor se sam vrne iz gozdov, mu bo vse odpuščeno, drugače pa... In res se je popoldne 27. julija pojavila v Ložu italijanska patrolja kot predhodnica še močnejše kolone. Vojaki te patrolje so se ustavili pri hišah ob cesti, bili so zelo prijazni, moškimi so ponujali cigarete in jim govorili, naj lepo ostanejo doma, da se jim ne bo nič hudega zgodilo, oni pa da bodo osvobodili Loško dolino komunističnega jarma in partizanske strahovlade. Tiste dni se je začela velika

sloplja, pobrali vse može in fante od 16. leta dalje ter vse skupaj pripeljali na sredo Loža, kjer je bilo zbirališče ujetnikov. Vsega skupaj so našli kakih 28 mož in fantov, ker so bili vsi drugi že zdavnaj pri partizanih. Od tam so ujetnike pod močno stražo odpeljali v 1 km oddaljeni Stari trg, kjer je bilo njihovo poveljstvo. Toda nekako sredi poti so zadržali mitraljezi in obležalo je 8 ljudi v krvi, kar ob cesti. Vaščani niso mogli verjeti, da se je zgodilo kaj takega v času, ki velja za civilizirano dobo.

Ostale so odpeljali dalje, v Stari trg, kjer so jih na poveljstvu nekaj dni zadrževali. Poveljnik je bil neki major Manco,

»So Goršetova mama še živi?« sem povprašal med obiskom v Podhosti Bradarčevu gospodinjo, ki je soseda Goršetovih.

»Kar dobro se še držijo. Le obiščite jih, radi vidijo, če kdo pride k njim.«

Triinosemdesetletna Goršetova mama, mati petih padlih sinov, je sedela pri peči in se jezila nad očali. Rada bere, pa očala več ne ustrezajo. »Saj bi šla k zdravniku za nova, pa mislite, da me ne bo napodil in dejal, na smrt misli rajše, pa ne na nova očala...« Pol v šali pol zares je to dejala, jaz pa sem ji zagotovil, da na tak sprejem pri zdravniku ne bo naletela, marveč na polno razumevanje in pomoč. S hčerko, ki skrbi zanjo na stara leta, sva se dogovorila, da jo bodo peljali k očesnemu specialistu, da ji predpiše nova očala. Potem bo lahko spet brala, kar ji je v veliko razvedrilo.

»Zdaj sem še najraje pri peči, ko bo topleje, bom šla pa ven na sonce,« je povedala, ko sva se zmenila zaradi očal. Potem pa je stekel pogovor o drugem, predvsem o življenju danes in včasih. Goršetovi mamji

je pri tem mimogrede pogled ušel na fotografijo na steni nad posteljo, na pet mladih, zdravja polnih sinov, ki so dali življenje za našo stvar.

»Deset otrok sem imela. Šest

Pet Goršetovih padlih — pet ran 83-letne matere Alojzije Gorsetove

fantov in štiri dekleta. Kako težko sem jih prehranila med prvo svetovno vojno. Nič drugega ni bilo kot sok, ali še tega

ne. V drugi svetovni vojni sem v eni noči izgubila tri. Dva sta bila ustreljena z drugimi vaščani v Vavti vasi 16. avgusta 1942, tretji je prav ta dan padel kot borec pri Starem logu, četrti je

In potem, bolj za sebe, kot za nas, ki smo bili zraven:

»E, danes je lahko živeti. Nihče ni lačen, še preveč izbirčni smo. Kolikokrat nismo imeli niti črnega kruha, sedaj je samo bel, pa še namazan mora biti, drugače ga otroci nočejo. Kako smo včasih stradali...«

Ko sem hčerko vprašal, kako je s pokojnino ali invalidnino te matere petih padlih sinov, sem zvedel: »Petnajst tisoč dobivajo družinske pokojnine po očetu, ki je bil cestar. Dva tisoč štiristo dinarjev dobijo invalidnine za dva padla sinova, ki še nista bila poročena. Za ostale tri dobivajo invalidnino njihove družine...«

Vračajoč se iz hiše, me je bilo dvakrat sram; prvič pred takim optimizmom stare ženice, ki je prestala toliko gorja in zna ceniti današnje pridobitve, mnogi drugi pa vse kritiziramo, in drugič me je bilo sram zato, ker ta vzor slovenske partizanske matere, ki je toliko žrtvovala v narodnoosvobodilnem boju in ljudski revoluciji, prejema na mesec dobra dva tisočaka. Če ne bi imela slučajno družinske pokojnine, bi bila odvisna od dobrote sorodnikov. Recite, če mi upravičeno ob tem ni bilo nerodno, a marsikomu bi moralo biti še bolj!

P. Romanič

Bilo me je dvakrat sram...

ZA DOM • ZA SLUŽBO • IZLET ALI DOPUST
PRODAJNI SERVIS

Močne hiše

LJUBLJANA • MARIBOR

Nedavno so začela ameriška letala v ostrih naletih bombardirati vietnamsko zaledje oziroma gverilske postojanke z napalm bombami. Zgodovina se ponavlja: gre za agresijo ZDA, podobno operacijam »množičnega uničevanja« na Koreji in v Indokini. Gre namreč za izpopolnjene zažigalne bombe, polnjene z »napalmom«, torej snovjo, ki želatizira bencin. Ta proizvod »napalm« je različno sestavljen glede na razmerje uporabljenih sestavnih delov. Seveda so izkušnje na Koreji in v Indokini znatno izpopolnile tehniko uporabe zažigalnih sredstev. Obogateni s temi izkušnjami Američani še bolj uspešno uporabljajo omenjena sredstva. Ta nova orožja imajo le malo skupnega s tistimi, ki so jih uporabljali v vojni na Koreji in v Indokini.

Kakšne so značilnosti izboljšanih »napalm« bomb oziroma »napalm« rezervoarjev? To so letalske bombe oziroma rezervoarji, podobni tistim za letalski bencin, le s to razliko, da so polnjeni z izboljšano mešanico napalma, ki dosega temperaturo tališča železa (okrog 1300 stopinj C). Če primerjamo mešanico napalma, uporabljenega pred leti na korejski fronti (temperatura plamena 800 stopinj C), opazimo znaten temperaturni premik navzgor, kar pa je samo še en dokaz več, kako Američani intenzivno izpopolnjujejo omenjena za-

žigalna sredstva. Ameriška izpopolnjena »napalm« bomba M-80 tehta 8 kg, ima vnetljiv naboj s 4,5 kg napalma — razlika do 8 kg pa je še neka nova mešanica, katere ime in sestavo drže za zdaj Američani v strogi tajnosti. Napalm bomba M-80 je zelo uspešno napadalno sredstvo za cilje, ki so občut-

OPERACIJA »NAPALM« PROTI VIETNAMSKI GVERILI

ljivi na visoke temperature, npr. skladišča in rafinerije nafte, železniški transporti nafte in bencina, lesno-predelovalna industrija in drugi lahko vnetljivi materiali. Glava bombe je jeklena z udarnim vžigalnikom, ki deluje na principu inercije. Te bombe odmetavajo z namenom, da povečajo požarna žarišča. Mečejo jih v »grozdih« na dva načina: po 14, 34, 60 ali celo 130 bomb hkrati ali pa v obliki »usmerjenih grozdov«, ki so v bistvu bombe z usmerjenimi krilci. V Vietnamu se je izkazalo, da ima »usmerjeni grozd« naslednje prednosti:

- večjo natančnost,
- boljšo porazdelitev žarišč požarov in

— manjšo nevarnost za letalo, ki ga odvrže.

Učinek »napalm« bomb je v strogi odvisnosti od točnosti zadetka, zato letala bombardirajo naselja in gverilske postojanke v nizkem letu. (Višina leta aviona 200 do 300 m.) Pri padcu na tla se bomba razleti, ogenj pa se širi po površju.

Poleg bombardiranja z napalm bombami uporabljajo v Vietnamu še en način, tj. polivanje oziroma odmetavanje rezervoarjev, polnjenih z mešanico dvajsetodstotnega napalma, kar ima za posledico temperaturo plamena, ki znatno presega tališče železa.

Kljub takim grozotam civilno prebivalstvo kot gverilci v Vietnamu uspešno premagujejo strah in spretno izkoriščajo zaščitna sredstva, ki jih imajo na razpolago. Izkušnje

kažejo, da so gverilci v Vietnamu brez izgub vzdržali bombardiranje z izpopolnjenimi napalm bombami M-80 na ta način, da so se zapirali v betonska zaklonišča ali pa razpenjali čez cikcakaste tranšeje (rove) vlažna šotorska krila — nad katerimi je bila 30 cm debela plast vlažne zemlje. Uspešnost tega svojskega gverilskega načina zaščitne si razlagamo z lomljenimi linijami tranšeje in dobro zemljsko prevleko, ki znatno zmanjšuje delovanje plamenov od zgoraj in od strani.

Nasprotno pa so ljudje na čistini in nezaščiteni vozila zelo občutljivi za sleherni učinek napalma, ki uniči vse, kar zajamejo plameni.

Težko je predvideti vlogo zažigalnih sredstev v bodočnosti. Tehnika uporabe in učinek delovanja na živo silo ter borbena sredstva bo še gotovo presegla dosedanje rezultate; pričakovati pa smemo tudi učinkovita protisredstva. Uspešna uporaba zažigalnih sredstev se bo verjetno omejila na primer, kadar bombardiranje iz zraka omogoča množičen napad na nezaščiten prebivalstvo in vojaški material. Vsekakor je treba upoštevati, da plameni psihološko močno delujejo ter ustvarjajo poleg človeških žrtev tudi paniko med nepripravljenim civilnim prebivalstvom.

SLAVKO TARMAN

V VSAKI ETAŽI
ZA VSAKOGAR
NEKAJ

B
ETAŽA

- ročne ure, zlatina
- usnjeni izdelki
- na zalogi hladilniki EKA 85 litrov
- novost za gospodinjice: vsakovrstni očedaljniki za posodo in jedilni pribor — izdelani po načrtih Zavoda za napredek gospodinjstva
- vsak dan od 14. ure naprej demonstracije gospodinskih aparatov in potrebščin ter priprava raznih jedil

C
ETAŽA

- damske uvožene nogavice
- velika izbira damskih in moških pletenin
- velika izbira spomladanskih plaščev, oblek, bluz in kril
- uvožene kravate in šali
- velika izbira moškega perila
- moške srajce
- oprema za dojenčke, pletenine, perilo

D
ETAŽA

- tkanine iz čiste svile, satneta, popelini, zefirji, batisti, šifoni, damasti in posteljno perilo
- vse vrste preprog in tekačev
- stanovanjsko dekorativno blago
- velika izbira emajlirane in pocinkane posode
- šivalni stroji

Za vse blago nudimo potrošniški kredit

Potrošnike obveščamo!

P-Supermarket je od 1. aprila dalje odprt od 8. do 21. ure. — Zjutraj eno uro prej kot doslej!

SUPERMARKET
LJUBLJANA, PASAŽA NA AJDOVŠČINI

Milodrag Tripković NOČ OBRAČUNA

— Odlično, Redelberger! S tem ste se malo odkupili. Se nekaj mi povejte: ali se je soprog trgovca Mariča kaj zgodilo?
— Nič, gospod major. Kolikor vem, čaka, da se vrne sin, in se že pripravlja na pot.
— Major von Kempfer se je odkašljaj in rekel malo tiše:
— Zdaj pa me dobro poslušajte, Redelberger. Poskrbite, da se tej ženski ne zgodi kaka neprijetnost, nikakor pa ji ne dovolite, da bi zapustila hišo. Četudi bi jo morali zapreti v hišo, razumete? Drugače boste ravnali šele, ko vam bom jaz osebno sporočil. Vam je jasno?

— Popolnoma, gospod major. Nekakšen hišni pripor?
— Recite temu kakor hočete, toda storite tako, kot sem vam ukazal, je odvrnil von Kempfer in spustil slušalko.

V svojo sobo se je vračal zelo zadovoljen. Fant je torej govoril resnico in njegova ponudba ni nikakršna past, temveč iskren upog jeznega sina. Le iz previdnosti se je zavaroval in odbržal njegovo mater kot talca, dokler se ne vrne z njegovimi ljudmi iz hribov.

Poročnika Edschmidta in fanta je našel v prijetnem pogovoru. Nekakšna živahnost in rdečica, ki sta pokrili poročnikov sicer voščeni obraz, sta dokazovali, da je temu vzrok nižji nivo tekočine v steklenici.

Edschmidt, mu je rekel von Kempfer, — izberite štiri-najst ljudi, ki znajo plezati, oblecite civilne obleke in bodite pripravljeni za odhod danes pred sončnim zahodom... Da ne pozabim: vzemite s seboj tudi nekaj dobrih vrvi, ker jih boste potrebovali... Vi pa, moj mladi prijatelj, se je nato obrnil k fantu, — kosite in si odpočijte, ko pa se vam bo zdelo, da je čas za odhod, pridite sem. Kamion bo pripravljen, meni pa bo v veliko veselje, ko vas bom spremil in vam zaželel, da bi maščevali očeta in brata.

Spremljal ga je po vsem hodniku do stopnic, ki so vodile v prtiličje. Nenadoma je major rekel:

— Mislim, da se boste strinjali s tem, kar sem pravkar ukazal naši postaji v bližini Orahovcev. Zdelo se mi je, da je za vašo mater najbolje, če ne zapušta hiše, dokler se ne vrnete z Bele stene. Za njeno varnost sem določil dva skrita stražarja.

Opozorilo je zvenelo prijazno, a bilo je tako jasno, za kaj gre, da ni razumel tudi kdo drug, ki ima manj solj v glavi kot ta, ki mu je bilo namenjeno.

Drugo poglavje KAVARNA »PRI POBRATIMU«

Miza v kavarni »Pri pobratimu«, za katero je sedel Ilija Marič, je stala v kotu poleg širokega okna, ki je gledalo na reko, natanko nasproti vhodnih vrat z ulice.

Bilo je dve popoldne in kavarna je bila prazna, le skupinica starejših možakov je bila zbrana okrog mize, za katero sta dva neutrudno igrala domino; druge mize v tej prijetni predmestni kavarni, ki so jih prekrivali čisti karirasti prti, so bile tega prvega maja 1942 prazne.

Za točilno mizo je stal kavarnar Miloš Kovačević, velik in močan mož petdesetih let, bujnih, navzgor zavihanih brkov in močnih, srhkih, malce osivelih las. Zaradi rdečega, obritega obraza in nasmeška, ki je neprestano trepetal v kotičkih njegovih oči, je bil videti vsaj deset let mlajši. Brisal je pomite kozarce in požvižgaval nekakšen napev, ki ga je bilo težko razločiti. Kdaj pa kdaj je ošinil s pogledom hrupno skupino ali fanta pri oknu.

Dan je bil čudovit. Na nebu ni bilo niti enega oblaka, sončni žarki so padali skozi odprto okno in prijetno grel. Vetric, ki je vel z gora na desnem bregu reke, se je poigraval z razmaknjenimi, prozornimi zavesami in prinašal s prijetno svežino vonj ozelenega gozda in cvetočega polja.

Fant se je bil zagledal v daljavo, čez reko, in ni niti opazil kavarnarja, ki se mu je približal in postavil na mizo skodelico črne kave. Sicer je dišala bolj po praženem ječmenu kot po pravi kavi, a njen vonj je bil kljub temu prijeten.

— Uživate? — ga je prebudil kavarnarjev glas. — Od tod je lep razgled.

Zdrnil se je iz misli, pokimal, dvignil skodelico k ustnicam in se zmedeno smehljaj.

— Ste prvič pri nas? — je nadaljeval zardeli kavarnar in ga opazoval. — Stavim, da ste prvič, kajti ljudi si zapomnim. Kogar enkrat vidim, ga nikoli ne pozabim.

Kavarnar je še vedno stal in ga opazoval. Očitno je bilo, da je čakal na odgovor. Morda se mu je za zahotelo pogovora ali pa je hotel biti prijazen z gostom, ki je prvokrat v njegovi kavarni.

— Da, — se je odrezal fant nič kaj ljubeznivo, potlej pa je spet pogledal na breg reke in na zeleno polje, ki jo je ločilo od gora. Slišal je, kako se koraki oddaljujejo od njegove mize in kako na točilni mizi spet zvenketajo kozarci. V tem hipu mu ni bilo do pogovora. Želel si je, da bi bil sam, popolnoma sam s svojimi mislimi.

Bilo je 27. februarja 1945, to-rej zadnje vojne mesece. Štab 16. brigade »Janka Premrla-Vojka« je bil v vasi Govelek nad Idrijo. Takrat sem bil obveščevalni oficir in naš center je bil v hiši tovaršice Mačič. Tistega dne sem šel na krajski jutranji obhod proti Idriji.

Popoldne je prišel k nam vedno nasmejani načelnik obveščevalne službe tovariš Ernest

Smrt me je lovila v Zavrattcu

Volčina! Sedli smo okoli mize in začel nam je pojasnjevati naše naloge za tisti večer. Zvedeli smo, da bo šel 1. bataljon naše brigade v vas Zavrattcu po hrano. Pri vsaki akciji smo morali obveščevalci prej pregledati ozemlje, zato smo morali sedelovati tudi v tej Volčini nam je povedal, da so bataljoni obveščevalci že popoldne pregledali vas in okolice in da niso opazili nič sumljivega. Potem je vprašal, kdo izmed nas bi šel v Zavrattcu z bataljonom. Javil sem se jaz, ker sem bil jutraj samo na tistem krajšem obhodu. Razen mene se je javil tudi tovariš Jože Prosenec iz Hraša na Gorenjskem, ki je prišel k nam iz Jurinjskega bataljona s Krasa precej izbrpan. Z njim sva se poznala že iz Gorenjskega oddela.

Proti večeru sva krenila iz naše vasi. Spetoma mi je Jože pripovedoval, kako je bilo na Krasu. Potožil mi je tudi, da je zelo lačen. Zato sva v vasi Zalkovk šla v neko hišo in prosila za večerjo. Za mizo so sedeli gospodar, gospodarica in trije otroci. Prvaki akciji smo morali izslediti kaho s krompirjem. Ko sem jim povedal, da je tovariš, ki je z mano, hudo lačen, so vsi naenkrat izpustili žlice iz rok in nama odstopili svojo večerjo. Taki primeri gostoljubnosti na Primorskem do partizanov niso bili redki.

Ko sva se tako podala, sva se zahvalila in odšla v park. Bataljon je čakal že pripravljen ob cesti Ziri-Bovče. Javila sva se komandantu in povedala, da greva naprej v vas pogledat, kako je tamka. Komandant je dejal, da bo bataljon prišel za nama čez eno uro, če bo vse v redu. Z nama je odšla tudi trojica partizanov z enimi mitraljezi, kakor je bil tiste čase običaj pri pohodih obveščevalcev v nevarne kraje.

V teh krajih še nisem bil nikoli. Naša skupina se je razvrstila v vrsto. Prvi sem šel jaz, za mano je šel Jože, za njim pa trojica mitraljezov. Nekaj sto metrov proč pod hribov sem v neki hiši prosil za nekoga, da bi nam pokazal pot. Doma sta bili dva hčerki, stari nekako 15 do 18 let ter njuna mati. Niso nam hotele ustreči, češ da ponoči ne gredo iz hiše, ker jih je strah. Imela pa so tudi drugočen vrek. Gospodar in sin iz te hiše sta bila med belozaristi v postojanki pri sv. Treh kraljih, kot smo pozneje zvedeli.

Šli smo torej v precej strm hrib kar sami. Sneža je bilo do kolen in čez približno pol ure smo se znašli na vrhu hriba. Mesec je sijal, da je bilo vse svetlo, v vasi pod nami ni bilo nobene

luči in vse je bilo tiho. Po krajšem posvetu sem ukazal trem borcem, ki so bili z nami, naj se po poti, po kateri so prišli, vrnejo k bataljonu ter poveda komandantu, da je vse v redu in da naj gre bataljon takoj za nami. Midva jih bova počakala v prvi hiši v vasi. Ko je trojica odšla, sva jaz in Jože počakali in previdno z naperjenima brzo-strelkama odšla proti vasi. Kot

sem že omenil, je mesec sijal kot le kaj in to je bilo za naju usodno.

Komaj sva se približala prvi hiši, je od nje z razdalje nekaj metrov začelo slišovati pokati. Več krogel iz brzo-strelke me je zadelo v desno roko, da mi je brzo-strelka odletela po tleh. Z Jožetom sva se obrnila in začela bežati nazaj proti gozdu. Domobranci so za nama sprva vpili, naj počakava, ko na teza nisva na-

pravila, se je za nama vsadila to-a krogel. Jože je tekel hitreje in me je zato pustil zadaj za nekaj korakov. Ni imel niti plašča niti druge opreme, jaz pa težki angloski pišče, torbico, več bomb in pištolo. Vse to me je hudo oviralo pri teku. Večkrat sem tudi padel, kar me je najbrž tudi rešilo, saj bi me drugace najbrž zadel še kam drugam, ne samo v roko. Tako pa sem pritekel do roba gozda, ne da bi me znova zadelo. Streljanje je prenehalo, Jože me je že čakal. Prosil sem ga, naj me obveže. Mislim sem, da so mi odstrelili roko, ker je nisem prav nič več čutil. Toda roko sem še imel, čeprav mi je visela kot mrtva. Kri mi je tekla pod obleko in imel sem je poln škorenj. V žepu sem imel nemški prvi zavoj. Jože je segel po njem in pretrgal platneni ovoj. Takrat pa je zaropotal nov rafal in Jože se je zrušil brez glasu z obvezo v rokah.

Zvalil sem se v sneg, nato pa tekel. Več sem se prekopceval kot tekel, domobranci pa so tekl za mano, ter metali ročne bombe. Spet sem jim pobegnil. Ves čas sem premišljeval samo to, kako bi ustavil kri. Pritekel sem

prav v tisto hišo, kjer sem pred dvema urama iskal koga, ki bi nas vodil. Spet mi niso hoteli odpreti. Šele ko sem jim zagrozil z bombami, me je gospodinja odprla. Hiški sta za pečjo hi-navsko jokali, obvezati pa me nista hoteli. Začel sem se slatihi sam in ko sem z največjim naporom napol siekel plašč, je spet zaropotal po oknih s pozvi, naj odpro. Prepričan sem bil, da so me domobranci zasledovali in da so zdaj okoli hiše. Zato sem zdel pod posteljo ter pripravil bombo »sionarico«. Vrata so se odprla in v hišo je vstopil naš borec. Prav malo je manjkalo, da nisem spustil ročice bombe, ker se živ nisem hotel vdati.

Zdaj so mi tovariši pomagali, da sem spet zapri varovalko pri bombi, potem pa so me sledili in ugotovili, da sem hudo ranjen. Komolce desne roke sem imel večkrat prestreljen, pa tudi plašč je bil večkrat preluknjan. Začela se me je lotevati omedlevica. Še prej pa sem tovarišem vse povedal, kako je bilo, tudi to, kako je padel Jože. Nato so me naložili na sani in me odpeljali v Ziri, kjer je bila saniteta 31. divizije. Medtem je bataljon vseeno skušal priti v vas. Toda po celonočnem boju se je moral umakniti, ne da bi kaj dosegel. Jožeta so naši borci našli brez orožja, sezutega in napol siečnega, večkrat ustreljenega v hrbet. Odpeljali so ga s seboj in ga pokopali.

Mene so iz Zirov prepeljali v Novake na javko in naslednjo noč v bolnišnico »Franja«. Ko sem prišel tja, je bilo že vse nared za operacijo. Prijazna zdravnica me je vprašala, kaj sem v civilu po poličku. Povedal sem ji, nato pa sem jo tokrat prošil, naj mi ne odrežejo roke. Tako sem bil izbrpan, da sem šel komaj do osem, ko so mi dali narokozo. Zbudil sem se v postelji v sosedni baraki, ves v obvezah in mavcu, roko pa sem imel v opori, ki smo ji pravili »avion«. Vse življenje bom ostal hvalečen tovariški Franji, ki mi je rešila roko.

V bolnišnici sem bil komaj štirinalst dni, medtem pa sem dobil kar dva paketa od dobrih primorskih ljudi. Nato sem odšel v divizijsko bolnišnico na Prtovč. Ze se je začela zadnja ofenziva na Primorskem in tedaj sem za las ušel smrti, pa ne spomim enkrat v Prtovču, ko so Nemci začeli barako, kjer smo ležali, sem jim pobegnil skozi okno v samih gatah...

Svobodo sem dočkal v bolnišnici na Jelovici...

Maks Znidar

Rešil naju je srbski narodni običaj

Osmi dan po porodu sem še ležala v postelji. Tiste dni so partizani že osvobodili Sušak in Reko ter prodirali proti Sloveniji. Bila sem neznansko vesela in vse bolečine so minile.

Tistega dne sem izvedela, da so v Podgori četniki! Groza me je obšla, ker sem vedela, kakšna grozodejstva počnejo. Z otrokom nisem mogla bežati. Stara mati me je tolažila: »Ne boj se, stala ti bom ob strani!« Bila je pogumna ženska, čeprav ji je bilo preko 60 let.

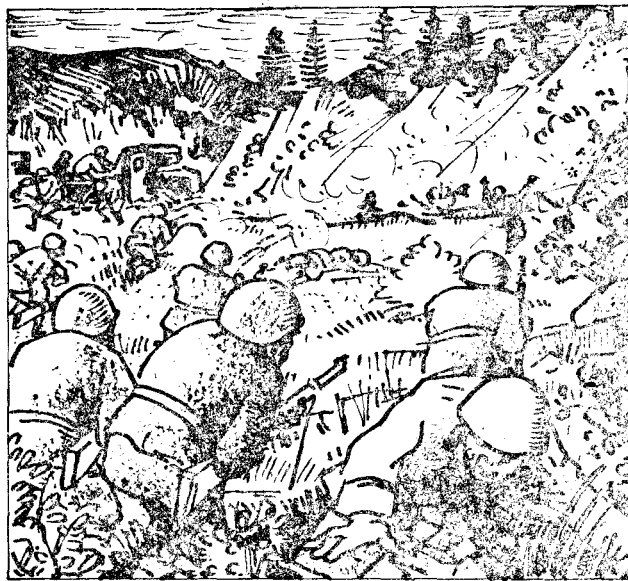
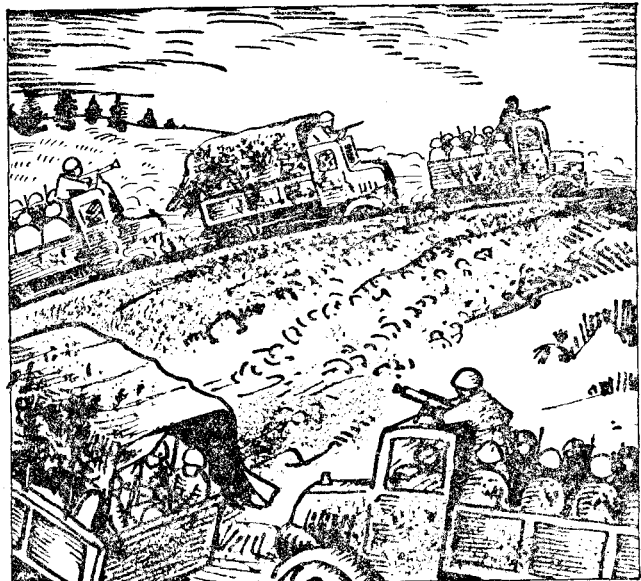
Takrat, ko so četniki zarohneli na naša vrata, je stara mati vzela metlo v roke. »Pometam,« je odvrnila na surovo vprašanje četniškega narednika. »Kaj imaš tu notri?« jo je vprašal četnik. »Bolnika.« Četnik je z naperjeno puško vstopil v mojo sobo. »Koli je star?« me je vprašal, ko je zagledal sinka. Stopil je k postelji in puško je še vedno imel pripravljeno na strel. Pričakovala sem najhujše. Toda četnikov obraz se je ob pogledu na sinka raznežil, puško je spustil iz rok. Segel je v žep in po-

ložil petdeset lir otroku na prsi. Zdelo sem se čudila četniku in njemu podrejenim, ki so se pririnjili v sobo. Na kapi narednika sem opazila tudi jugoslovanski znak kraljevine SHS. Zdelo se mi je, da so četniki ob pogledu na novorojenčka pozabili na vojno in na kralja Petra.

Četniki so molče odšli, s sklonjenimi glavami. Pozneje sem izvedela, da je bilo tisto, kar je storil četniški narednik, srbski narodni običaj.

Marija Znidaršič

RIŠE: TON
PIŠE: BON
MARKO
IZ
MEDVEDJE
GORICE

88. Tovornjaki so rohneli po klancih, kakor da se bliža strahoviča, vseuničujoča nevihta. Na njih so se gnetli do zob oboroženi fašisti. Dni iz vasi čez polja in njive so se razpotegnile, kakor sive verige, dolge kolone vojaštva. Zdaj je bilo na dlani, da se je začela velika ofenziva, v kateri bo pomandrano, požgano in pobito vse, kar ima kakršnokoli zvezo s partizani. Po vesteh, ki so jih bili prinesli obveščevalci, se je dalo ugotoviti, da je osrednji klin ofenzive naperjen proti Trnju. Ta kraj so fašisti imenovali »piccola repubblica jugoslava«. To se je glasilo kakor hudodelstvo, kakor nezasišana predrznost. Od tod je bilo največ fantov in mož pri partizanih; dekleta in žene so bile požrtvovalne aktivistke, a fašisti niso imeli med njimi nobenega zaupnika ali celo izdajalca. Zato je Trnje stalo kakor trdnjava, trdno in nezavzeto...

89. »Kot sem tu, bodo fašisti danes doživeli še hudičev ples,« je dejal Marko očetu Jaki, ko je postavil mitraljez za skalnat zaklon na grebenu. »Tudi jaz mislim tako,« je poudaril Jaka in po-božal sina z oči. Očakar sta bila partizana v isti četi, sta se oba podrejela strogi partizanski disciplini. V tem trenutku pa sta nenadoma globlje začutila, da sta si oče in sin. »Kdo ve, kako je z materjo in Alenko,« je zaskrbelo Marka. »Kako bosta prestali to neurje? Če padeta v krepilje fašistom, se bodo nad njima maščevali.« — »Dovojl sta pametni, da bosta že ukanihi fašiste, če pridejo v bajjo,« je bil uverjen Jaka, ki ga je skrbelo za Matjaža in Bojana. Ta dva sta bila kurirja na TV-A. Kurirske poti pa so vselej tvegane, smrt preži iz vsakega grma. Za Petra, ki je bil eden najbolj hrabrih v Modrasovi četi, ju ni skrbelo. »On se vselej srečno izmota iz nevarnosti,« je dejal Marko in se stisnil v zaklon. Tovornjaki so bili že v bližini. »Ko pridejo na dvajset metrov — ogenj!« — se je glasilo povelje.

90. Trenutki čakanja so bili napeti kakor struna. Borec Riso-vega in Stjenkovega bataljona ter Jakove čete bodo danes, v tej sovražnikovi premoči, kljub številnim praskam in spopadom, doživeli pravi ognjeni krst. V tišini, ki je bila naravnost boleča, so bile tihe še ptice. Naenkrat se je tišina kakor prelomila. Orožje je zarohnelo onstran hriba, nad Podhomom. Fašisti, ki so hoteli zavarovati bok glavnihi, so naleteli na Modrasovo četo. Bili so temeljito presenečeni. Zakričali so sicer »savoi«, vendar se so od strahu tako zmedli, da jim ni preostalo drugega, kakor se spustiti v brezglavi beg. Tedaj je kot blisk in grom zagrmelo z grebenov nad sotesko. Ogenj partizanskega orožja je bil tako silovit in nenaden, da je množico zelenih uniform vrglo ob tla. Le počasi so prihajali k sebi in začeli obstreljevati partizanske položaje. Toda bilo je prepozno, zakaj Stjenka je zarjul kakor lev: »Juris!«

Dobro je, če veste...

V kanadski pokrajini Ontario gradijo največje atomsko centro na svetu. V Kanadi imajo velike zaloge urana. Centrala bo predvidoma začela obratovati 1970. leta.

Karat je merska enota, ki določa vsebino zlata. En karat ustreza vsebini 4/1666% zlata v kakršni koli kovini ali spojini. Popolnoma čisto zlato vsebuje 24 karatov ali 99,9999% zlata, kar pomeni, da je v eni toni 24-karatnega zlata manj ko en gram drugih kovin. 14-karatno zlato vsebuje 58,3333% zlata, 18-karatno 74,9999%, 20-karatno 83,3333 odstotkov in 22-karatno 91,6666 odstotkov zlata.

Platino so prvič odkrili v nanosih reke Pinto v porečju reke Cauca v Kolumbiji, od koder so jo 1735. l. prinesli v Evropo. 1822 so to dragoceno kovino našli na Uralu, pozneje pa v drugih sibirskih predelih in še drugod po svetu: na otoku Borneu, v Novi Zelandiji, Avstraliji, Braziliji, Peruju, ZDA, Kanadi in v drugih deželah. Pri nas so našli majhne količine platine pri vasi Veluča blizu Travnika.

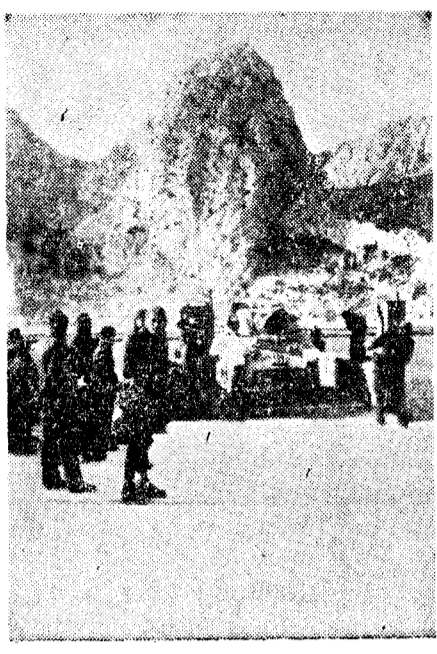
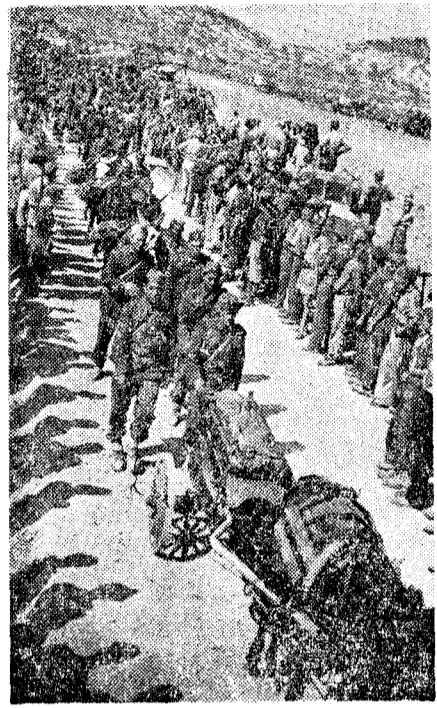
Nenavadna tatca. Kmetica Milena Stavreva iz vasi Slavinja blizu Pirota je zavarovala svoje kokoši pred lisicami in drugimi štirinožnimi roparji

Znanje in spomin • Znanje in spomin • Znanje in spomin

3. prekmorsko udarno brigado je vodil na vsej njeni borbeni poti. Doma je iz Gradeca pod Biokovim. Takoj po koncu druge svetovne vojne je postal načelnik štaba 26. divizije. Leta 1946 je postal komandant 5. krajiške divizije, naslednje leto pa komandant 26. udarne divizije. — Kdo je bil komandant 3. prekmorske udarne brigade?

Fotografija prikazuje paradno enoto artilerijske grupe 26. udarne divizije dne 27. julija 1944. Artilerijsko grupo so sestavljali večinoma primorski Slovenci. Na paradni je bila grupa sestavljena iz dveh brdskih ter enega protitankovskega diviziona. Šteja je nekaj tisoč borcev. — Kje je bila ta parada?

1. tankovska brigada je bila sestavljena iz vseh jugoslovanskih narodnosti. Med njimi je bilo okrog tisoč Slovencev, ki so prišli v brigado iz internacije, konfinacije in posebnih kazenskih bataljonov. Brigada je nastala 16. julija 1944 v Gravini, vadila pa se je v Afriki. — Kdaj je 1. tankovska brigada prešla preko reke pri Omišu v Dalmaciji?

IV. armada je bila ustanovljena 2. marca 1945. V njenem sestavu so se borili tudi borci prekmorskih brigad. — Kdo je bil politkomisar 4. armade (na sliki)? Pred prevzemom te dolžnosti je bil politkomisar 8. udarne korpusa. Znano je, da je z izredno pozornostjo spremljal borbe prekmorcev. Danes je predsednik Komisije za mednarodne zveze CK ZKJ.

JUGOSLOVANSKI GRANIT V DACHAUU

Letos 29. aprila bo dvajset let, odkar so zavezniki osvobodili Dachau. Ob tej priložnosti bo 8. in 9. maja v nekdanjem nacističnem taborišču velika manifestacija, na kateri se bodo zbrali preživeli interniranci vseh narodnosti. Ob tej priložnosti bodo odkrili spomenik in dachauski muzej v nekdanji kopalnici in kuhinji. Prav tako bodo obnovili in uredili v muzej dve baraki, tako kot sta bili včasih. Vse to pripravlja mednarodni komite za Dachau, v katerega osemčlanski prezidij so izvolili tudi Kranjčana inženirja Staneta Sinkovca, direktorja Tekstilnega šolskega centra, ki je bil lani konec novembra na zasedanju v Münchnu. — Lansko zasedanje Generalne skupščine mednarodnega ko-

miteja za Dachau je bilo posvečeno letošnji proslavi ob dvajsetletnici osvoboditve — je pripovedoval Stane Sinkovec, spomeničar in interniranec s številko 30.375. — Mednarodni komite, ki mu predseduje belgijski zdravnik dr. Guerisse, je v zadnjem času močnega razgibal svojo dejavnost. Nemara zato, ker je münchenski župan dahavec in ker je v bavarskem parlamentu prav tako sedem dahavcev, so se stvari okrog nekdanjega taborišča malce razjasnile. Bavarska vlada je dala milijon 900 tisoč mark za odkup taborišča in izselitev beguncev iz Vzhodne Nemčije, ki so se po osvoboditvi zatekli v nekdanje taborišče in si bivališča pozidali po svoje. Milijon 700 tisoč mark

pa je dala vlada posebej za ureditev taborišča v muzej. — S pooblastilom naše vlade sem komiteju sporočil, da bo naša država prispevala za deset milijonov dinarjev granita za ureditev spomenika, za katerega je napravil načrt naš arhitekt. Na lansko zasedanje so prvič prišli delegati iz vzhodnih držav in prav tako v prezidij izvolili češkega univerzitetnega profesorja, popularnega dahavca dr. Blaha, ki je bil po osvoboditvi že nekajkrat v Ljubljani. Generalna skupščina komiteja šteje 24 članov, prezidij pa osem, medtem ko je tričlanski izvršni komite ne-prestano v stikih z dachauskim predstavnikom Kohlhoferjem, ki stalno živi v Münchnu in vzdržuje zvezo z deželno vlado. Med

zanimivostmi z zasedanja komiteja je ing. Stane Sinkovec pripovedoval, kako je uspešno dahavcu, ministru za vzgojo in pouk pri bavarski deželni vladi, izdal dekret, da morajo vse šole peljati več kot trinajst let stare selarje vsaj enkrat na ogled taborišča, pri čemer morajo že prej biti seznanjeni z zgodovino nacistične dejavnosti s pogojem, da ogled ne sme biti združen z zabavnim izletom. Tega mnenja so tudi številni preživeli interniranci, ki bodo s svoji odšli v čimvečjem številu na manifestacije v Dachau. HY

- Odgovori na »Znanje in spomin«: 1. Bogdan Viskić 2. Na Visu 3. 26. 10. 1944 4. Boško Šiljegović

»ETO« VAM PRIPOROČAMO PRI PRIPRAVI BREZMESNIH ALI MESNIH JUH. V »ETO« JUHO VKUHAJTE SVETLO PREPRAZENI ZDROB.

»ETO« VAM PRIPOROČAMO PRI PRIPRAVI FIZOLA, KAKOR TUDI PRI PRIPRAVI PRIKUH.

»ETO« VAM PRIPOROČAMO ZA RAZNE OMAKE.

PROIZVOD:

KOLINSKA • LJUBLJANA

tako, da jim je napravila gnezda vrh visoke senene kope. Gospodinja pa je kmalu ugotovila, da neka roparica le krade jajca. Kmetica je ugotovila, da je nenavadna tatca — sraka, ki je sproti odnašala jajca. Gospodinja je morala poslej paziti, da je pravočasno pobrala jajca, na mesto pobranih jajc pa je postavila belo skodelico. Sraka je pograbila tudi skodelico in jo odnesla v grmovje. Stavreva je naposled našla mesto, kamor je sraka skrila skodelico. jajca.

Ogrevanje s toplo mineralno vodo. V Vranjski Banji, znani po zelo toplih mineralnih vrelicah — temperatura vode znaša od 62 do 92 stopinj C — ki dajejo po 90 l vode v sekundi, ogrevajo prostore (18.000 kuhičnih metrov prostornine) v hotelih, restavracijah, poslovnih zgradbah in v dveh steklenih rastlinjakih z naravno toplo vodo. Temperatura tako ogrevanih prostorov znaša več ko 18 stopinj C tudi tedaj, ko zdrkne zunaj živo srebro pod 15 stopinj C. Tako prihranijo v Vranjski Banji več kot 52 milijonov din na leto. Ko bo začela obratovati še perutinarska farma, ki jo bodo prav tako ogrevali z naravno toplo vodo, se bo povzpela na prihranek na 80 milijonov din letno. V steklenih rastlinjakih gojijo nageljne, paradiznike in drugo povrtnino. Za zgraditev velikega steklenega rastlinjaka so porabili 130 milijonov din, vrednost njegove letne proizvodnje pa doseže 250 milijonov din. Ze to zimo raste v novem, velikem rastlinjaku 25.000 nageljnove, ki jih bodo kmalu izvozili. Perutinarska farma spada, hkrati s sodobno urejeno klavnico, med najsoodnejše urejene ustanove te vrste; 27 njenih dvoran ogrevajo z naravno toplo mineralno vodo.

Vstal je, otresel suknjič in si ga ogrnil. Se enkrat se je ogledal po dolini, Nemcev ni bilo nikjer videti. Na videz brezbrizno je stopil na pot proti šoli. Zenska, ki je okopavala na bližnji njivi, se je začudeno ozirala za tujcem. Mož se je nasmehnil in ji pokimal v pozdrav.

Neznanec je nato krenil mimo šole proti znani virštanjski gostilni »Pri grodu«. Med kuhinjskimi vrati se je prikazala priletna gospodinja in si nekako v zadregi brisala roke v predpasnik. Ni pozdravila, samo prijazno se je nasmehnila in zadrževala besedo, kot ne bi vedela, kako naj odgovori neznanega gosta.

»Oprostite, saj je pri vas doma pismošoja?« je vprašal tujec.

»Seveda, toda ni se še vrnil iz trga. Včasih se spotoma zamoti.« je klepetala krčmarica, ko je natakala brizganec. »Bi radi govorili z njim?«

»Nekaj bi rad poizvedel; počakal ga bom.« Gostilničarka je premerila neznanca in nagubala čelo.

Popoldne se je vleklo v nedogled. Zenska je že pregrinjala okna s črnimi zavesami. Kradoma je pogledovala molččega tujca, ki je počasi srkal brizganec. Zunaj so zatopotali koraki. Tujec se je zdrzil in se naglo ozrl k vratom. Vstopili so domači kmetje s podvihanimi rokavi. Prvi je dvignil klobuk in začel otepati seno, ki se je navesilo ob okrajkih.

»Ana, štefan na mizo! Potrebni smo ga danes, po taki vročini.«

Hrupno so posedli ob mizi pri oknu, pili, kramljali kakor v mirnih časih. Zdaj pa zdaj je ta ali oni s pogledom ošinil tujca; kmetje so si pričeli nekaj šušljati. Najstarejši, tisti s povešenimi brki, se je obrnil k neznanecu:

»Dober večer! Vi pa niste od blizu?«

»Po opravih sem, od daleč pa tudi nisem,« se je nasmehnil tujec. V govoru je zvenel zagorski naglas. Domačini so se prikrito spogledali.

»E, nič vas ne poznamo. Tujci so danes bolj redki. Imate osebno izkaznico?«

Samo za trenutek je vse utihnilo. Vsi so upirali oči v neznanca. Gostilničarka je obstala na pragu.

»Seveda! Kdo pa naj danes hodi brez papirjev naokrog,« se je skušal prepričljivo nasmehnjati tujec.

»Pokažite jo!« je napol ukazal prvi.

»Čemu pa? Saj smo vsi dobri ljudje.«

»Kdo ve? Danes je težko govoriti o dobrih ljudeh,« je povzel možakar in se zamajal proti tujcu. »Pokažite!«

Tudi drugi so obkrožili človeka. Presenečeno jih je pogledal. »Ne vem, čemu bi to radi,« je dejal pomirljivo in brskal po notranjih žepih. »Evo!« je pomolil prvemu sivi kartonček. Kmet ga je obračal v teži roki, ga važno ogledoval in revsknil:

»To? To ni izkaznica, to je legitimacija za kolo. Drugo pokažite!«

»Pusti ga, kaj hočeš od mirnega človeka!« je nenadoma zaklical manjši kmet, brat prvega. »Sedimo in pijmo!« Povlekel je prvega za rokav, toda prvi se ga je skušal otresti.

»Tako je prav? Živimo v miru,« se je nasmehnil neznanec. »Mati, dajte prijateljem štefan na mizo, da ga spijemo na zdravje!« Vsi so se zasmejali.

»Pa naj bo na zdravje. Kdor pride na Virštanj, mora piti!«

Pili so in povedali, da so se v Podčetrtku Nemci dobro utrdili. Do tu je dve uri hoda, ceste pa sploh ni do sem. Trgovec Vršec ima tam glavno besedo. Nekateri so se mu že prej zamerili, pa jih je dal odseliti. Zdaj je nemški župan in vodja stranke. Počivalškove, Bovhetove, Drobničeve, župnika Strnada, Lešnikova, Pregradove, to so vse odpeljali čez mejo. Kaj bo neki zdaj? Jesti še kar dajo. Sladkorja še nikoli nismo toliko pojedli. Pravijo, da nam bodo zgradili cesto! To bi bilo dobro. Besede so tekle o vsem, samo o goščarjih, ki so se pojavljali na Rudnici in Bohorju, niso spregovorili. Pozno so se poslovlili.

Kmetje so odšli v temno noč. Ob vinogradu proti šoli so se zgrinile temne postave. »Rečem vam, pištolo ima v žepu!« je šepetal mali. »Videl

rešetko. Zagrabil jo je z roko, jo stresel, a se ni premaknila. Krik se mu je iztrgal iz prsi. Obstal je kot vkopan.

Na stopnicah so ropotali koraki in nekdo je ustrelil.

»Halo! Kommen sie hinaus! Hören sie!« je vpil Nemeč, ki se je tiščal ob zidu pri stopnišču. To je bil nemški župan iz Kozjanske. Neznanec je naglo odprl vrata, ustrelil v smeri Nemčevega glasu in se sklonil za steno. Brzostrelka je divje zadrdrala. Potem je bilo vse tiho.

Neznanca je zaskelo nad sencjo. Otrnil je, prsti so popustili, pištola je zaropotala na tla. Neznancevo telo je zamolklo udarilo ob tla. Ležal je napol odključen, plavi, lasje so rdeli, kot bi se na njih odpirali nežno drobnim makovi cvetovi. Apneni drobci so počasi srkali tople kapljice in rdeli, kot bi se napajali s sladkim, rdečim vinom.

Po trenutku tišine so Nemci poslali malega kmeta, da pogleda, kaj je z neznanecem. Rjavi župan se je nato ošabno razkoračil, brcnil s škornjem

NEZNANEC NA VIRŠTANJU

sem, kako je bil napet. Če bi še bolj šlil vanj, bi te lahko ustrelil!«

»Pištolo? Kdo pa potem je? Pa pustimo, vraga! Mogoče je goščar? Ali pa kdo drug? Sumljiv je.«

»Spat pojdimo, pa amen! Kaj nam mar,« je rekel eden.

»Zdi se mi, da je Hrvat. Kje bi se vzel tu? Fantje, to moramo dognati pa arzen!« je povzel prvi. »Pojdimo po žandarje! Vidva imata kolesa, mi počakamo! Dva sta zadržala proti Podčetrtku, ostali so se razlezli po vinogradu ob šoli, prijeli za debele kole in se pritajili.

Neznanec je še vedno sedel za mizo. Podprl si je glavo in se zagledal v veliko sliko, na kateri je bil poročni par. Modro sive oči so bile otožne, gube na vzbočenem čelu ostre. Sop plavih las mu je silil proti levemu očesu. Nekje daleč v dolini je brnel motor. Neznanec je prisluhnil. Kovinski zvok se je utrnil v nočno tišino. Neznanec je skočil k vratom in jih rahlo priprl. Pri vodnjaku so mrmrali ljudje. Temne postave s puškami so obkoljevale gostilno.

»Nemci!« je siknil. Skočil je v kuhinjo, gostilničarka je kriknila. »Nemci!« je divje pogledal tujec in potegnil pištolo. »Samo tiho! Mirujte! Skočil bom skozi okno! Recite, da sera že davno odšel, če bodo povprašali.« Pognal se je iz kuhinje.

»Ježešmarija!« je gostilničarka zvala roke. Ničesar več ni utegnila reči. Neznanec je za bežen trenutek obstal na odprtem hodniku in že zagrabil za kljuko, ki je odpirala kamro.

»Halt! Halt!« je zagrmelo z dvorišča in brzostrelka je zaparala po hodnikovi ograji. Neznanec je padel v sobo, zaloptulil vrata in skokoma planil k odprtemu oknu. Boleče je udaril v železno

in zasikal: »Ein Bandit! Bravo!« Zandar je pobrskal po vseh žepih. Nobenega imena ni bilo, tudi na kolesarskem kartončku ne. Iz žepa so se vsipale rumene drobtinice koruznega kruha.

V gostilniški sobi je nemški župan preševal marke. S svetlimi očmi so udeleženci nočnega spopada spremljali rjavkaste bankovce. Virštanjska vinska kapljica je bila dobra, ubijalci so se opajali do jutra. Drugi dan so po vasi pripovedovali, kako so pobili neznanega razbojnika. Sinkovič je moral zapreči konje in prepeljati neznančeve truplo na pokopališče na Pesku. Zagrebli so ga brez znamenja. Še dolgo po vojni so se ljudje spominjali brezimne gomile.

Sedemnajst let po vojni pa je nesrečni neznanec dobil svoje ime. V Hrvaškem Zagorju so prav v juniju 1942 brez sledu izpustili prvoborca, voditelja vstaje, sekretarja krapinskega okrožnega komiteja KPH, tovariša Eda Leskovarja. Vedeli so samo to, da se je namenil na Kozjansko. Nihče na Kozjanskem ga ni videl in ne poznal. Prijatelji so po vojni poizvedovali po njem okoli Rogaške Slatine. Po sedemnajstih letih pa so po naključju pričeli pripovedovati o neznanecu, ki je padel na Virštanju. Prekopali so grob in spoznali pokojnika.

Neznanca ni več, toda zločin je ostal zapisan v kroniki pokrajine v svarilo prihodnjim rodovom. Na Štuklovi hiši je danes vgrajena spominska plošča prvoborcu, revolucionarju in junaku Edu Leskovarju.

Zgodilo se je 22. junija 1942. Obsoteljčani so ta dan proglasili za svoj krajevni praznik, posvečen spominu velikega človeka in sožitju obeh narodov ob Sotli.

R. L. SOTELSKI

»TV 15« izhaja vsak teden — Izdaja ga predsedstvo Zveze združenih borcev NOV Slovenije — Zavedal: »Borec«, Lj. Beethovnova 10/11 — Tisk in kilešiji: CZP »Ljudske pravice«, Ljubljana — List ureja: uredniški odbor — Letna naročnina znaša 1200 dinarjev — Posamezna številka stane 30 dinarjev — Naročnino pošiljajte na naslov: Uprava »TV 15«, Ljubljana, Beethovnova 10, prtlj., p. predal 598/XI ali na čekovni račun pri Narodni banki 600-11/608-29 — Telefonske številke: Glavni in odgovorni urednik »TV 15«: 21-901, tiskništvo in novinarji »TV 15«: 22-313, uravna »TV 15«: 22-607 — Rokopisov ne vračamo